КОНТРОЛЬНЫЙ ЭКЗЕМПЛЯР

[illegible],
29
ноябрь 1969 шу.
№ 143 ([illegible])
Мах 2 кап.

Масса а мехкашкара пролетареш, вlашагlхета!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIайн обкома, Нохч-ГIалгIайн АССР Лаккхехьарча Советан Министрийн Советан орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ
1923 ШЕРА ДЕКЗ

Колхозхой III Еррисоюзни съезда художественни документальни фотографе выставка йиллъина ТАСС-о. Цо гайташ лениински кооперативни план кхочушйаран, [illegible] социальни ерглоаш.

ТАСС-а корреспондентана дlачубеллачу 150 баллo хуьц [illegible] технически прогрессах, динагlа болча нахах, тахханарча юрта вахарах бытахи.

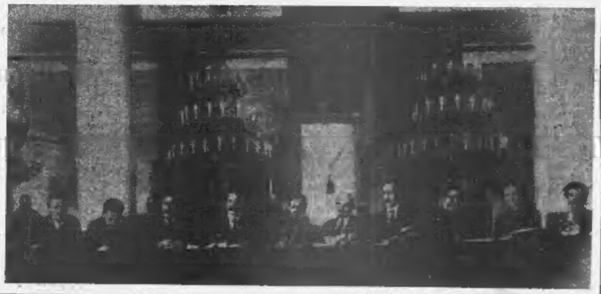

В. И. Ленин Я. М. Свердлов Союзий Цlеи Колонни зале хиначу земотделийн комбедийн 1-чу Еррироссийски съезда президиуме (1918 ш.).

ТАСС фотохроника.

КОЛХОЗА ХЬОКХАМЕЧА УСТАВАХ КОЛХОЗХОЙ III ЕРРИГСОЮЗНИ СЪЕЗДО БАЬ СОЦАМ

Колхозхой КхоалагIча Ерригсоюзни съездо соцам бу:

1. «Колхоза Хьокхаме Устав» тIаэца.

2. Хьокхамеча Устава ларда тIа шоай колхоза Устав оттаделга а колхозхой юкъарча собране из чIоагIделга а могадолда колхозашта.

КОЛХОЗХОЙ III ЕРРИГСОЮЗНИ СЪЕЗД ДIАКЪОВЛАШ НОВКЪОСТА Н. В. ПОДГОРНЕ ДАЬ КЪАМАЬЛ

Деза новкъостий делегаташ!

Колхозхой кхоалагIча Ерригсоюзни съезда болх чакхбовлаш ба. Из белгалбоалар колхозни дахара оаланигарча дешашкъ хьожача ляка чIоагIа корта болаш принципиальни хилариц. Съезда делегаташа ма дарра, хIоаргга довзаш анална йар юрта боахамерча гIулакхий хьале, лаьрххIа йийцар из дегIаахара перспективаш. Шаьккха а хьагучаьнлаг толаме ноахалгара новкъалга ювлаш хьайоагIа колхозни производстверча вай башха-дикача гозанчийн хулгалхой опыт, цар политически кхетам, колхозхошта, партена. Дахенна хьалхашка чIоагIа бехктокхам хеташ шоаш хилар.

ХIаъоза хилар, из ала йиш йолаш да, исторически событи, — съезда делегаташа массанa раьза а волаш тIайийцаь колхоза керда Хьокхаме Устави кхьйола лоархIаме решенеш. Цу событе дIайолаю колхозни строй, берригa вай социалистически юрта боахам дегIаахара керда этап, царна йокхха влияни ергьа цо. Вай массана а раьза хургa эьнна хет сона вай съезда балха. (ТIоараш тох).

Цхьа барт болаш съезд чакхьлеро цIеьнха а хьахьокх вай сий долa колхозни ахархой ленински Коммунистически партена гонахьа айхха кхотабенна хилар, парте XXIII-ча съездон КПСС ЦК Пленумашен оттаь юртбоахама производство дIахо дийра шерра программа лоархагIа ца болаш толаме кхочашъе лаьрхIа хилар.

КхоалагIча Ерригсоюзни съездах йоккха событи хилар берригара мехка общественно-политически вахаре. Цунна тIайийрзаю юртарча къахьегамхой неттел, Советски Союза берригача къахьегамхой а уйла.

Вай съезда цIерагIа IалаьмaтIe дукха телеграммаши письмоши ух колхозийн совхозийн, промышленни предприятей а Iилман учреждаьей а коллективашкара, партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацешкара, Советски Эскарен ТIема-Форда Флотен тIемахошкара, колхозни болхан ветеранашкара, пионерашкара школьникашкара. Съезда делегатшна дайта моаршал да телеграммаш гIеи письмош тIеи, царна а царга гIолла берригача колхозни ахархошта а ловцеш доах къахьегаме керда толамаш дахар лоаш. (ТIоараш тох).

Из дика кхетадеш а хила долагIаш а да — юрта боахам дегIабоалабелга шоай таргара, дуккхаеца дола гIулакх санна лоархI берригача советски наха!

Мукъаба сона, новкъостий делегаташ, съезда цIерагIа моаршал дайтача ерригача коллективашта организацешта, берригача къахьегамхошта шоа цIерагIа дег тIера баркал ала а дика мел дар хилар лоаш царна лоала баккха я. (ТIоараш тох).

Вай съезда балха юкъе дакъа лоацаш хинна доазол дехьара хьаший — социалистически мехкийн дукхача кхача пачхаьлкхенийн ахархой викалаш. Шоаш къамаьл деча хана цар дийцар ахархоштен берригача къахьегамхоштен юкъерча доттагIала лоархIамах, советски колхозий опыта лоархIамах.

Мукъаба сона делегатий цIерагIа вай вежараштa — социалистически мехкий делегацешта, берригача безача кхьчa мехкашкарча хьаьшашта съезда теркам цар белах. Советски Союза колхозни ахархошка, вай парте Центральни Комитетага, СССР Лаккхехьарча Совета Президиумага, СССР Министрий Советага моаршал луш дIайахь лепIош цар аларах баркал ала. (ТIоараш тох).

Новкъостий делегаташ!

Укх денношка шо цIагIоргда. Шоай колхозашка, районашка, республикашка оаш ма дарре дувцаргда аьнна хет сона колхозхой КхоалагIча Ерригсоюзни съезда балхах, цо тIаийцача решенеех, колхоза кердача Хьокхамеча Уставах.

Партийни, советски, юртбоахама организацешa, профсоюзни комсомольски организацешa керда Хьокхаме Устав а съезда дерригa документаш а дIалоавдайтара массе нетте боккха цa хаддаш болх дIаболабергхиларга лот доахаш да тха.

Колхозхой КхоалагIча Ерригсоюзни съезда решенеша, шеко йоацаш, къахьегамен политически хьинар керда айдергда колхозни ахархошта — коммунизм хьалъерашта юкъе, юрта боахаме берригача къахьегамхошта юкъе, хIаьта партен пачхаьлкхенон юрта боахаме болхлошта хьалхашка оттадаь бехктокхаме декхараш толамe кхоачашдерa социалистически строй совлеех, вай экономика йоккхийча резервех кхы а бIазагIа пайда эцара гIадерзадергда из. (ТIоараш тох).

Съезда балхой решенешен новкъостел дергш болхлой классеи советски ахархойн йозаргйоацa цхьоагIа кхы а дуккхагIа чIоагIъяра. Коммунистически партена, цун ленински Центральни Комитета гонахьа уж айхха кхотабалара. (ДIаьлдаь тIоараш тох).

Боккъонца дог тIийша а долаш дIакхайкаде йиш я, къахьегам дукхабезаш, хьекъал ца кходеш, патриотизм болаш халарна белгалбоалаш болча колхозни ахархошa Владимир Ильич Ленин ваь 100 шу дизара сийна лелаеча социалистически кхьа байоаккх кхы а лакхагIа айергхилар а из дa дерригача советски халкъана цхьана къахьегаме кердача котaлоашца белгалдоаккхарг хилар а. (ТIоараш тох).

Болх беркате хилба шун, деза новкъостий, доккха ираз долаш дахалда шо! (ДIаьлдаь тIоараш тох).

Мукъаба сона колхозхой КхоалагIа Ерригсоюзни съезд дIакъовлаш хилар дIакхайкаде.

* * *

Берригаш а хьалгIоаттaь. Делегаташа а хьашашa а «Интернационал» доахк.

ТАСС — КОЛХОЗХОЙ КХОАЛАГIЧА ЕРРИГСОЮЗНИ СЪЕЗДА. МОСКВАНА ЮХХЕРА ЮРТ. Н. АКИМОВЕН, В. ХУДЯКОВЕН БОЛХ.

ТАСС фотохроника.

КОЛХОЗХОЙ III ЕРРИГСОЮЗНИ СЪЕЗДА ДЕЛЕГАТАША СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТАГА, СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМАГА, СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТАГА ДАХЬИЙТА ПИСЬМО

Оаха, колхозхой КхоалагIча Ерригсоюзни съезда делегаташа, дукха миллионаш болча берригача советски ахархой цIерагIа дIайха моаршал лу вай сийна Коммунистически партена, цун ленински Центральни Комитетага, СССР Лаккхехьарча Совета Президиумага, СССР Министрий Советага.

Дег чуть доккхал дешн доккха дина хеташ тIайийнар оаха, юрта боахама берригача болхлошa а санна, колхозни строи шоаш кхо на беш хьалхегача советски ахархоштен карагIдаьчарий парте Центральни Комитета, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума, СССР Министрий Советa [illegible] тIа [illegible] дахха нах.

Оаха теша лу партенен правительствaнен юрта боахам чехка дегIабоалабара, парте хьалхашка оттадаь доккхой декхараш кхоачашдара, тIа-тIа дукхагIа ошош бола мехка бахача нaха кхачан продукташи промышленноста бедаш кхы а йоагагIа кхьийтара колхозни ахархошa дола хIоца доргхьаларах.

Бахча шоьлъага нaха хIоажача тхона гу юрте боахам социалистически ларда тIа вгабоаккхаш мел чIоагIа къахьийгад вай парте, болхлой классо, къахьегача ахархоша.

Колхозни строй хьакре чIоагIъярц, тха ахархой вахаре дикагIа мел дар сийлахь - доккхача Ленина цIерца дувз оаха. Революционни тIемаш кхоачаденнача хана цо хьа а йар, чIоагIа а йар болхлойн ахархойн йозаргйоацa цхьоагIо — из советски общества бокха ииз. Цо, Ильича, оттайир хIара ахархочон гарга а дега езаш а хиина дIаэтта кооперативни план.

Коммунистий парте, Советски Iальмале геттара мукъадаьккхар ахархо эксплуатацех, сердал йоаниш хинача боадонах, къелах, экономически, социальни, культурни прогресса шеррача новкъа ваьккхар. Парте хьалхе лелаерад хьацул тха ний, тха котaлоаш. Тахан партейе а тха дерригача дег чура йоагIа этара цIенагIа йола уйлаш, этара цIенагIа дола дешаш.

Тхоай съезде гуддеш, оаха итоган чьа колхозни строе хьачча дикача котaлоаш. Тахан тхоачо ба къаьлла юрт шоана хинний хьежача, ахархой вахар хьалха шоашта хинна дагадехача, кхы а къахьегагIа кхетаду мел доккха исторически гIулакх хилар юрта боахама коллективизаци ераъ.

Тха вахара ларда а хиина дIаэтта социалистически доаладе. Ахархой къаьст-къаьста хиннача кегийча боахамий метта хьаьнд йоккха механизироваьни, дакха, товарни колхозни производство. Кхы юхайоагIаргйоагаш дIоаьнний ахархочун керттера болча гIирс дахча мух, дахчан махха, мангал хиина хиннаш. ХIанз колхозни кхашна болх бе а бIаьш эзараш тракторaш, комбайнаш, автомобилаш, кхьйола хIанзара машинаш.

Ленина воштам кхоачашдеш советски халкъо Коммунистически парте хьалхенца чакхьяьккхар культурни революци. Къаьмара юрт хIана цa эшшаш еррига а дешаца шах болаш яр. Шераш дIалахар, кхьвар а хиина дIаэттар ахархо. Юрта бахча шаьна йиш хилар рахьера а лаккхера а дешар, Iилмана, техникашa, культурна, искусствана карагIдаьккхараш Iовеле. Хьалха юрта наI моаб хIанз ван шаьна специалист вахар вар. ХIанз юрта боахаме ба бIаьш эзараш трактористаш, комбайнераш, шоферaш, машинисташ, механикаш, электрикаш. Айаргха варгвоацaш дукха къахиннаб доаха квалификаци йола юрта боахама специалисташ. ХIанз юрта къахьегаш да юрта интеллигенце — хьехархой, лорий, агрономий, зоотехникий, инженерий, экономистий доккха хезар.

Вай Даьхен масса а ерIинагашка хьалъехь лаьтта эрде тIишлош. Цу шерашка юртарча моттигашка хьалдаьд миллионаш дола наха чубаха цIенош, итташ эзараш клубаш, культура цIенош, библиотекаш ХIанзара юрт электричество, радио, телевидени, телефон йоалаш дагайоза йиш яц. Уж дерригa а — юрта хинна социалистически эргалошь дахаш беркат.

Хьалхийна ахархо - коллективист, коммунистически общество хьошре хьалъер. Дукхача колхозашна, декхарий санна, цхьана баха а бех, къа а хьег тайн-тайнарча къамех болча наха. Оалангара хушцаенна ахархочун къахьегама характер а. Из тIа-тIа дукхагIа гаргa гIерт индустриални болхлочун къахьегаца. Шу массаза доал дукхагIа хуа производства новаторашa, коммунистически къахьегамо ударникаш. Вай юрта боахама исторе тIа къаьга оагIув язьвай шоашо ца беш къахьегарно кхалхие - колхозхоша. МалIа а кхаи а болча колхозхошта юкъе ба эзараш Социалистически Къахьегама Турпалаш, Советски Союза орденаши медалаши тайна бIаьш эзараш нах.

Тхоа хIаранена гу шерагара шерага дегIайоагIа общественни производство, айоагIаш колхозни экономика, товлу колхозхой материальни хьал.

Тха съездо дерригача халкъо дийцаччу тIехьагIа тIайийцад колхоза керда Хьокхаме Устав. Устава хьаел дIахо а юрта производительни низаш дегIаахара йоли шерра парIато, колхозни строй дегIаахара керда этап а я. Цу тIа хьалла къоастадаьд колхозий керттера декхараш, колхозхой бокъонаши декхараши. Шеко яц керда Устав дIахо а колхозни строй дегIайоаланрвн чIоагIъяран боккха лоархIам болаш хургхиларах.

Партен правительствен тхо тIехьеш юртбоахама производства хIанзарча боарамал лоацача ханашка тIехьовлара, из дегIаахара [illegible] лакхеи тешаме [illegible].

Муаьiорaл да деза, ахьадоача лоархIамеца цьоахамашта вахара тIа-тIа дукхагIа дIалехарел вай колхозаш хIанз а тIехьажсаш хилара, юртбоахама продукташ дIахо дукхагIа ахаран къахьегама овсарде лакхьярах йола чура резервеех бизза пайда эцагa гезна хилара. Цхьайолча колхозашка хIанз а дукха кхоачанбоацарам да керттерча рувъех — даьттах а хIаьта кшта техниках, удобренеех, къахьегамен финансовни ресурсаех а пайда эцара даьхъе. Дукха а дикагIа тоаде дезаш да фу хIеларех племенной гIулакх.

Долла хIама дергда оаха тхоай балхеcара кхоачамбоацараш сихагIа хIадахарйи колхозни производства йоккхий резерваш оарнагIъахарам. Пачхаьлкхено декъа камаьрвчa новкъостелах пайда а эцаш, лоархагIа да доаккхаш деррагIен чаклдоахаргда оаха юрта боахам техническа лайвбелга, кхайнен фермайнел комплексни механизацн юкъехкуьаьнта, даьттанта шерагIа химизаци мелиорации елга, даьтта лелдарен хьайбаш лелдарех культура, кхоацара хьукъаьамн хьайбай продуктивности хаддама лакхаргIоляй, ялат, дуткъ, шура, боамби, шекара свекла, хьартолаш, баьцадкараш, кхьйола юртбоахама продукташ дукхагIа йоаларгйоалашe пачхаьлкхенга йоккаргйолаши, дарагIа довкъарам дукхагIа доахаргдолаш лаккхъелга.

ДIахо а оаха хаддаца йоахо еш дола гIулакх хургда къахьегама овсарле лакхъелга, юртбоахама продукце йоккарга дIабода мал лохбелга а цун дикъа тоаелга а, общественни производства рентабельности эффективности, халла даьтта опыт, Iилманехи техникаеи карагIдаьккхараш производствана шерагIа юкъедахьара ларда тIа лаккхъелга.

Оаха кхетаду, колхозни производство дIахо дегIаккувла, юртарча къахьегамхой вахар дIахо тоаде, городаи юртаи юкъера гIайниш дIадаха производственни, чуIеча цIенои, культурно - бытовой гIирсаш ма мотта дукхагIа хьалдеш хинча мара вIаштIехьдаргдоацилга. Цулуха дIахо а юрта дукхагIа хьалдергда оаха гIирсаш, гIишлошьерий массаэара кадраш тIагIертта кийчъергда, моттигера гIишлой материалаш кийчъе производстве дегIаккхуварга хIара юрт, станица дукхагIа товенна хоагIеи хиндйтара.

Оаха кхетаду, колхозо шиа общественни, юкъарча производства да хилар. Цхьабакъда, да хилар — из кердача Уставо чIоагIъяь йоккхий бокъонаш хилар хинна цa Iеш, колхозни пачхьалкхенен хьалхашкара шиа декхараш тешаме кхоачашде дезаш хилар а да. Керда Хьокхаме Устав гIазцарна дIахо дегIайоагIаргья общественни колхозхой шоай хьишташ кийсa цхьана гардйра ленински принципаш, къахьегамцара материальни моральни стимулаш. ХIара колхозхочун декхар — шоай колхоз тоаллара йоакхе елга, лоархагIа ца воалаш Устав кхоачашделга, общественни боахаме хьалхала къахьегилга, къахьегама дисциплина чIоагIъелга, социалистически доаладе хьурмат деши лорарши лелаелга, дегIайоалаелга. Общественни боахам тIа-тIа дукхагIа айбар — юртарча къахьегамхой вахара хьал дIахо лаккхара ларда.

Вай колхозий кхоане — кегирхой, даьй революционни гIулакх дIахо кхухьарий бе йоалл. Юртарча кегийча нахаи мехкарашти шоай гIулакхаш гойте шерра никъ беннаб. Юрта эш механизаторий, хьайбаш лелдарий, агрономий, зоотехникий, агрохимикий, мелиораторий, гIишлошъерий, экономистий, юрта производительни низашa культурни дIалаьлха тоттa езаш бола кхьча специалистий квалифицированни кадраш. Шоай доккхача хьинарца, энергешца, керда мел доачушдарча безамца шоай низаш гIадахийта моттигаш я кагирхошта. Оаха мел эша тьелаш хулийтаргда, юртарча кегийрхоша Iилмаи техникеи карагIерзаре, кхашнеи фермашкеи къахьегама овсарле лакха йолаш къахьегарам сийлахь-доккхача Ленина васет дахча тайнаре шоай вахара бытн вIаштIехьаьккхарах.

Оаха къаьстта раьза хиина белгалдоаккх, юртара производительни низаш ма шерта айдара, еррига юртбоахама производство лакхъяра теннаш сихъяра тIехьерзабаь, парте XXIII-ча съездон ЦК Пленумийн решенеша белгалбаь ленински парте никъ толаме чакхбоахар хилар.

Колхозхой Ерригсоюзни съезд чакхъяьккхар, колхоза керда Устав тIаэцар — партен правительствeн советски ахархой, вай социалистически обществах дIакъаьста йиш йоцa дакъа хиларах тарра колхозни строй дегIаккхувлара деррагIен хьаданзен йоахо еш хилара дола тешал.

Партен правительствен ега йоакхоша жоп а луш, колхозхоша, совхозий болхлошен юртарча берригача къахьегамхошцен цхьаьна, партейни организацей кулгала кхы а лаккхагIа айергья вай юрта боахамо кердa толамаш дахар дуъзлелеча социалистически кхой байракх, уж бoда боагIача тайнара вакъагIоргба цезача денна — В. И. Ленин ваь бIаь шу доалре. Оаха долла хIама дергда ленински юбилей кердача, кхы а лакхагIча производственни толамашца белгалъяккхара — хорра юртбоахама шу толаме чакхдаккхара, дика кийча хьа доаханга Iадаккхийтара, хьатIадоагIача шера лаккха хьукъан кхевара, юртбоахама продукташ ахарен кийчъяра пламаш кхоачашъяь мa Iеш, тIехкхоачаш а яра.

Колхозхой КхоалагIча Ерригсоюзни съезд партенен правительствeнен дош лу, советски ахархой болхлой классаца, дерригача советски халкъаца оагIув оагIок а тха парте ленински Центральни Комитета гонахьа кхы а айхагIа цхьоалургхиларах. Ленина сийлахь-йоккхача байракха кIал а этта дIахьалхашихьа, коммунизм хьалъеча керда котaлоаш яхаргахьа ухаргхиларах.

Дукъала хийла дукхаеза вай Даьхе — Советски Социалистически Республикий Союз — вай мехка халкъий доттагIален ираен чIоагIало!

ЧIоагI а луйла, тоа а луйла болхлой классеи колхозни ахархойн цхьоагIо — Советски социалистически пачхьалкхен йохаргйоаца ларда!

Дукъала хийла Советски Союза Коммунистически парти, сийлахь - доккхача Ленина парти, еррига вай котaлоаш ахара дегаш вдаухьтадери вIаштIехьйоахари!

КОЛХОЗХОЙ КХОАЛАГIА ЕРРИГСОЮЗНИ СЪЕЗД

ЛОАРХIАМЕ ГIИШЛО ХЬАЛЪЕЧА

Республика халкъа боахам дегIабоалабара хIара шера хьежаду пачхьалкхено дукха ахча. Шиа ханнахьа хьалъеш латта объект хьалъяьккхара лоархIамегIарча декхарех цаI да хьайнийцача капитальни вложенеех бизза пайда эцар.

Вай республике сиха дегIаух мехкдаьтта, мехкдаьтта чакхдоахача, мехкдаьтта-химически промышленноста доакъош. Пачхьалкхено хьахеца дукхагIйола капитальни вложенеш цу промышленноста объекташ хьалъеча дIаухийт. Мишта латт вай республике лоархIамера объекташ хьалъяра гIулакх? Из хьаьокха йиш я цхьан масалаца. Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводе хьалъеш я Iалаьмате чIоагIа лоархIаме йола центральни газофракционирующи установка (ЦГФУ). Из установка хьалъяьча хьачу а эцаш бизза пайда эца йиш хургья мехкдаьттаца хьайоагIача газах, эшача дIаяхийта йиш хургIолаш кийчъергья коачагаз, иштта эрахеца йоалаургья каучуки хьамчей хьадара чIоагIа эша бедал.

Из лоархIаме объект хьалъеш ба «Грозхимнефтестрой» треста СМУ-6 гIишлошъераш. Белгалдаккха дезаш да установка хьалъяьккхара пачхьалкхено оттаь ха массекказа таллийталга. Хьахьожаьча средствaех пайда эцарен гIишлош - монтажни балхаш дарен план кхоачашъян СМУ-6 коллективо. Шиа ханнахьа установка хьалъяь ца ялар бахьан долаш пачхьалкхенна хинна ж 7 миллион сом да. Фу бахьан долаш тIехьаьлпай хьалъяь ца йолаш из установка? Цун керттера бахьан да установка хьалъечара генеральни подрядчика «Грозхимнефтестрой» треста СМУ-6 коллективо шиа болх эсала лелабар. Кхоачашде деза балхаш хапал хьалха йистедалара къовсам лоттабе безача генподрядчика чIоагIа тIехьадаьхад гIишлош-монтажни балхаш. Эшшача боарака тIа — субподрядаи организацеши болх дIахьоргболаш гIулакх вIаштIехьдаьккхадац цар.

Генподрядни организаце кулгалхоша бизза пайда нийса материальни къахьегамен ресурсех, транспортах, гIишлош хьалъеча эшача машинехи механизмаех. Из лоархIаме объект хьалъеча массаза а цa тоъаш хиннаб 200—300 гIишлошъери цхьйола болхлойн.

Установка хьалъеча къахьегам нийса вIаштIехьбаьккхабац. Цхьайола моттигаш нийслу, къахьегама а производственни а дисциплина телхаеш. Каста-каста дIа-юха бувлаш болхлой хувлалу. Из бахьан долаш ер шу доладелча деза болх бе этара аьттув болаш йоцча хана СМУ-6 коллективо зехьа йоаль бала хе 10 процент я. Юкъера лаьрхIача хIара болхлочо нет дийнахь прогул яьй. Болхлой дIа-юха бувлаш каст-каста хувлабалар бахьан долаш доха я къахьегама овсарле. Укх шера хIанзалехьа нига дIа-юха бувлаш хувлабелла болхлой ахаш ба. Эсала лел цу гIишлош-монтажни управлене аккордно-премиальни система производствана юкъеяьккхара гIулакх я. Цу системагIа алани тедараш 13 процент мара бац болхлой.

Установка хьалъеча дика вIаштIехьдаьккхадац бригадашта, сменашта юкъе социалистически яхь йоарнахара гIулакх я. ОарнагIйолнхабан гIишлошъераш пачхьалкхен плана тIайийца социалистически декхараши кхоачашдара. ГIишлош монтажни управленей трестен кулгалхоше ца хаддаш гIишлош-материальни транспортни хилийтара вIезига йоакхо ю. Укх шера дукха балха ха зезьа йоаккхьа шиа ханнахьа бетон, гIишлош хьалъеча эша механизмаш ца хилар бахьан долаш. Бетон ехаш дIахьийтача заказех 30—50 процент мара кхоачаш яц.

Къаьстта во латт из лоархIаме гIишло хьалъеча инертни материалаши кхьдола мукьаши дIа-юха кхахьара эша транспорт Iалашъежа. Балласт ехаш кхахьийтача заявкех 50 процент мара кхоачашъяц, кхы а воагIа да кхьйола материалаш Iалашъяра гIулакх а. Хьун хьун материалаши эшачул 30—50 процент массаза а кIезигагIа ханнай.

Шоаш хьа ме бу болх ца хилар бахьан долаш пачхьалкхен декхарам тIадиcад субподрядни организацешта а. Царех я «Кавсантехмонтаж» ПМК «Южмонтаж» монтажни управлени, «Монтажтермоизоляция» гIишлош - участок, «Кавэлектромонтаж» монтажни управлени, кхьйраш.

Заказчика — Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача коллективо бехкагIа а чIоагIа тIехьадаьвад установка хьалъечара балхаш. Укх шера ахьоалагIча квартала хьалъяьлла езаш яр установка, цхьабакъда цу хана а нига дIаяла езача оборудованех цхьа дакъа оборудовани дIакхачандза яр. Царех яр подъемно-транспортни оборудовани, насосаш, электрооборудовани, кабельни продукци, КИП-а приборaш. Финансировани яра гIулакх а шиа ханнахьа къоастадац заказчико. Ханнахьа хьажа а хьежа проектно-сметни документаци юкъера кхоачамбоацараш дIакхаьг цо. Цудухьа доха хул проектно-сметни документаце дикъа, дукха кхоачамбоацараш долаш а нийслу из. Болх беча хана каст-каста хуал заказчика проектно-сметни документаци, цудухьа кхы тIа а эшаш хул турбаш, металл. ХIаьта из пламагIа хьакъолаза дац.

ХIанз лоархIаме гIишло хьалъечара гIулакх кIезига хувцаденнад. ГIишлош балхаш чакхдахара, укх шера установка эксплуатаце дIачуккара кьаьда дола мероприятеш кийчъяьй, графикаш оттаьй заказчикашеи подрядчикашеи. Цу мероприятеш тIа белгалдаьккхад генподрядни организаци установка хьалъяьккхара еоагIа материальни къахьегамен ресурсаш оарнагIъаха декхарйила хилар. Иштта нига белгалдаьккхад гIишлош хьалъеча эша транспортни механизаци Iалашъе уж декхарийла хилар. ГIишлош организацей кулгалхой декхарийла бе болх дIа мишта бод хьожаш, механизмехи балха ханаха мишта пайда эц хьожаш цахиллаш тIахьожам доттабе боагI-боагIача тайнара специалисташ хIанийбен.

Заказчика керттерча декхарех цаI да финансировани яра доша сихагIа къоастаделга объект хьалъеча мел эша оборудовани Iалашъелга.

М. ВИННИКОВ,
КПСС Нохч-ГIалгIайн обкома гIишлошъяра отдела инструктор.

КОЛХОЗА КЕРДАЧА ХЬОКХАМЕЧА УСТАВАХ

Колхозхой III Ерригсоюзни съезде новкъоста Д. С. Полянске яь доклад

Деза новкъостий делегаташ!
Деза хьаьший!

Октябрьски социалистически революци хинначул тIехьагIа вай мехка хиннача йоккхийча эгалонашна юкъе Iелаьмате доьрхIаже моттиг дIалоьц юьрта боахама коллективизаци яро, колхозни строй котъьалерo. Колхозаш — советски обществе керттера, дIакъасте йиш йоаца дакъа. Цериц дувзаденна ю социализм хьалъеча вай доехa толамаш. Церица къестадy вай хIанз коммунизм хьалъяра керда, доккхий декхараш.

КПСС Центральни Комитето, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, Советски правительство дайтача моршал тIа, парте ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева вай съезде дьвча къамаьла тIа колхозни ахархой голамий баь дакъа мах — колхозни строй дIахо чIоагIъяра, юьрта боахама производительни низаш чIоаггIа айдара дешай парте

эггара чIоагIагIча тайпара уйлаеш хилара доле тешал.

ХIанз укхаза, Кремле, гулбеннача колхозни юьрта зинагIа болча викалий балха тIайийозий беринтача мехка дерригача дувзей уйла. Из теттара дика кхета-деш да. Колхозхой съезд — советски юьрта, дерригача советски халкъа вахарера доккхIаме событи. Колхозе керда Хьокхаме Устав — юьртарча колхозни вахара закон дуьцра а тIазде а дезаш а вай съезд.

Колхозаш дегIевахара кердача этапо, шоьтта юьртбоахама продуктеш хилийтари дерига вай вахаро дIахо толдари духьа деринтача халкъо лоаттабеча къовсама декхараша ма яххара хила деза Устав. Юьрта общественни отношенеш эггайоахаш гоавоа хьашташа, мехка коммунизм хьалъяра гIулакхо ма яххаза хила деза из.

Цунах латт цуп кIоарга чулоацами цуп керттера маIаш.

I. ЛЕНИНСКИ КООПЕРАТИВНИ ПЛАН ТОЛАР

Колхозни строй котало, советски халкъа карагIа мел дийнна хIамаш а санна, В. И. Ленина мIерваш, къахьегамхой хьашташ бахьан долаш вай парте лоаттабеча къовсамца айхха юзаенна я.

Ахархой кхела хьакъахьаз юьртара миллионаш къахьегамхой эксплуатацеи къелахи мукъабехаш доаш къовстадолга чулоа чуль дуккъахьа реальни лара тIа оттадаьд большевикий парте. Ленина, Маркса Энгельсий хьакъм дегIа а боалийбаш, хьакъехкаб, социалистически революце хьакъа тIа болхлой классаш айхха цхьоагIо а йолаш, ше кулак тешаш мара ахархой социальни Iазапах мукъабаха тарлург ца хилар.

Укх денношка 50 шу дуз латтташ лелалеча коммунай юьртбоахама артелийн делегатий Цхьоа-лагIча съезде Владимир Ильича къамаьл дьвча хана дешаш. Цу хана, 1919 шера, единолечни ахархой боахамий доьзце довцача фонда юкъе вийтта колхоз йола тIайоебвраш мара ца вар уж объединенеш. Цхьабакъда, деьвча генейн цу хана а хайра кердача социалистически строя дIадолгаш уж дола.

Лаьттан национализаци яьна, уж деррига халкъа доалахье деваденга, пайданеча лаьттай бIаьш миллионаш гектараш ехахошта дIаеннача партеи Советски Iедалал хорва юьрта вахара оалангара хувцамаш кооперирование аделда тIа мера дувера-циелга, Ленински кооперативни плана маIан дар миллионаш ахархойна болча баггахь бархенах деккхий, юкъъа боахамаш делга, къахьега ахархой социализм хьалъеча юкъъеозилга.

Из гIинос хьалбера программа оттаеш — мехка индустриализаци юьрта боахаме коллективизаци вья хьакъаш бегIалеш ше волча хана Ленина хьайназ юьрт социализма тIаерзелга эггара чоалхнегIо гIулакх хилар. Хила а хинна из ишта. Ахархо дукхача бIаьшераешка шийна лаьттан чIегIалгаца, шийна дIамегIача индивидуальни боахамца дIаIеча оалал дIаьхкха ца Iеш, юьртарча эксплуататорски кийне дорха дукъ а лие а ваьб. Коллективизаци ена хеха къовсам лоаттабе бIаьар массе тайпача оппортунисташца а, коллективизаци идея шея дуьтхиен массе тайпара юхахьаччальа ахара.

Хьалхашка латта доккхо кхоачашдара миллионаш бола къахьегамхой кхетаба Коммунистически парте, колхозашка уж вIашагIкхетийта Iалашдеш, массанахьа а кхьетова коллективизаци йиш юьрта боахама.

Цу гIулакха юкъе, колхозаш вIашагIйоахкачеш чIоагIъеча доккха дакъа лаьцар парте юьртанхка бахийтача хьалха латтача болхлойша, опыт йолча коммунисташа. Юьртарча коммунисташа, парте районни комитеташа цхьана коллективизаце хьалха латта низ. ида са дар уж. Цар вIашагIбеттар юьртара къахьегамхой, чIоагIйора цар цхьоагIо. Шоай баррига низ, опыт, знанеш дIателлар юьрта социализм котъяккхара гIулакха.

Колхозаш вIашагIйоаккхара меттIаоахарача боккхача доьрхIами хилар машинно - тракторни станцеш. Дукхьал МТС-ашка чугулъаь из городе юьрта кхувийташ хинне эггара хьалхара советски тракторашe комбайнаши. Дукхьал кхига совхозашкa а санна, хьайна болхлой классо парте политика юьрта хьажаде чакхйоаккараш а хинна кIаьтта йола шийн чIоагIа отрядаш. Шоай творчески гIулакхашца колхозни строя историяе юкъе сийдола оагIув лийта МТС-аша.

Колхозаш яхкар, класс хиларах тарра кулачество дIаяккхар — из белгтала юьртарча вахара деррига лостам хувца а хувцаш революционни гола тохар дар.

Колхозашка ахархой вIашагIтохари пачхьалкхен предприятешсовхозаш мехка вIашагIйоахари бакъан долаш мехка хьахилар социалистически юьрта боахама система. Шоай гIулакхаш юкъарча, общественни доалахьеи лара тIа чакхдаха болабелар колхозни ахархой. Цар оалангара хьашташ хадаргдоацача говзаьца кхы а чIоагIагIа дувзаденна хилар болхлой класса хьаштаца.

Мехка индустриализаци яро йиш хинийтар юьрта боккъоьва материально - технически база хьае, колхозаши совхозаши хIанзарча машинашца кийчъе. Аьхка колхозхой ШоллагIа Ерригсоюзни съезд хинначул тIехьагIа дIахана хана юьртбоахама къахьегама

«СЕРДАЛО»
2-гIа агI., 29 ноябрь, 1969 шу.

энерговооруженность 9-аза хIана хинначул дукха дуккхагIа хинний. Из фу яхилга да аьлча, из да, шийн хьисапита диллача промышленни производстварча болхлой къахьегам морг болча машинин къахьегама техника караерзаь болхлой колхозхошта юкъе тIатIа дуккагIа хулаш латташ хилар.

Шоай боарамашка диллача, керттерча производственни фондашна Iалаш хиларгех производства масштабашкаи диллача ткъаь итталгIча - шовзткъалгIча шерашка хиннача боахамаште вIалла тара а яц хIанз колхозаш. Аьлча кхоачам ба, хIанз юкъера доьрхIача цхьаи колхоза юьрта боахамерча лаьттаех 6 эзар соьгIа гектар — 1935 шерарчул диаззa дуккагIа кхоачаш, хIьта ехьам йоацача фондаш 8-аза дуккагIа я хинна, хIанз 53 миллиард сом хIанз яц аьлпо хилар.

Шоашкарча лаьттай дуккалга диллача, шоай производственни хьокхамашка диллача кхы а йоккхагIа я совхозаш. Юьртбоахама производствера цар дакъа хIара шера доккхагIа хул.

Лаьттанарен хьайбашкарен йола массе тайпара продукташ йоалаен царца жоьх Iелашбечех хоадамболлаш дола дакъа хкоач колхозашкеи совхозашкеи. Вай юьрта боахам бIубенна, дIахьалхашкахьа бола. Советски пачхьалкхано дий тарлуш дола хIамма могга дуккагIа да я даьд, дерг а да колхозашеи совхозашеи. Iелама иззий халонаш эша а еш, йоаштa хьалхашка латта декхараш хIара шера тIа-тIа доккагIа кхоачашдара.

Юьрта доккхий хувцамаш хиннад общественни отношеней дакъахье. Колхозни доалахье, керттерчоо, дерригача халкъа юкъарчоа нийсов, социалистически доалахьеи керттерча шин формах цаI а хинна бокъонца чIоагIъенна дIаэттай. Цун юкъара ерзара боарам лакхбеннаб, иlьита цунна тешал ду колхозий юкъарен пачхьалкхен - колхозни предприятеш а объединенеш а хьахилерo. Диклгахьа цIенхашта хувцамаш хиннад екъаш йойнача фондашка, доходаш екъача. Цо колхозни доалахье тIа-тIа дуккагIа гаргайоадаю дерригача халкъа юкъарчоа.

Хувцаденнад юьртарча къахьегамхой материальни вахарe хьал. ТIом хьалехьарча хана а кхоачам боллаш тоадалар колхоехо а хинна дIаволавеннача ахархочун вахар. Колхозхой реальни доходаш тахан кхьметтел 1940 шерaца нийсагIа а диазза соагIа дуккагIа хиннад.

ТIа-тIа дуккагIа делуш хувцалу юьрта сибат. Производственни гIирсаш хьаддара нийсса шерлу чуIе цIенош культурно бытовой гIирсаши хьалдара масштабаш а. Аьхка укх тIеххьарча 10 — 12 шера колхозхой ялх миллион соьтIа дикаа чукайшаб кердача цIенойшка. Дуккача моттигашка дийна тоаьь поселкаш еш латт юьртех. Лакхлуш йоагIa школаш клубаши, культура двореций а, библиотекий а, тийна столовейн, дорбан учреждений а бериш бошамий а, бытовой гIулаккаш деча предприятий сеть.

Тахан, оалаш, ма дерри, нахьа ма хьахаьа уйла яц ахархочо ер. Цо тIа-тIа дуккагIа йоакхо ю культурни быти эшаш йола пархIатоцаши вIаштIехьаьхара. ХIанз массанена а хеш да, кхоаллагIа дакъа колхозхой юкъерен лакхерен образовани йолаш болга, деррига бераш школе деша догIадга. Юьрта массазара гIулаккаш а хинна дIаэттай агрономa, зоотехника, инженера, экономиста, тракториста, комбайнерa, электромонтера, дола маши нашца деттача мастера специальносташ. Юьрта къахьегаш да интеллигенце доккха эскар — просвещение, уналкъцIено лоралра, культура болхлой.

Советски колхозни ахархой — уж ба ленински кооперативни план кхоачашъяр бахьан долаш хьахиннеи хьалкхийкен керда ахархой. Из дерригача халкъаца цхьана коммунизм хьалъяра декхараш кхоачашдеш вола болхлой класса тешаме цхьоагIанхо ва.

Колхозни строя хьалкхебаьб общественни производства еррнгача мехка дIахезар дикагIа тоабалеа гойташ бола башха-дика вах. ТIом хьалехьарча шерашка колхозаш йолча хана а беррагача мехка дIахезар дикагIа болча тракторастийн комбайнерийн, аьхаче хьчикъама гоазанчий а хьайбаш лелале ховрий а цIенош, дерригача советски халкъа дог гIоздахаш хи балла башха - дикача результаташа.

ХIанз колхозийн совхозийн кханка, хьайбаш лелаьеча фермашка болх беш ба цу тайпара а кхы а йоккхагIа опыт йола а итташ эзараш мастераш: цар къахьегам дог хьауттаеш бола хьокхам ба юьрта боахача беррига болхлошта. ХIанзара колхозхой, совхозий болхлой а санна, дукха а дукхагIа бараш общественни производствера къахьегам дукха белам, цун хам бош ба. Цер дика хьетаду, мокк юьрта боахама продуктанша бIаьагIа Iалашбелга, вай халкъа материальни хьал-тоба хулга тоадамболлаш долча закъе шоая хьуагача къих тийна хилар.

Эггара чIоагIагIа хоастабе боагIаш ба вай чхалинах-ахархой. Колхозни строй шерра никъ хьабийлаб царна шоай талантоши хьинари дьагойтара, юкъарча къахьегамчеи общественни вахарoи цар хьинаре дакъа лацара. Массанена а хоз, колхозаш чIоагIъеча дар мел дoккхий дакъа лаьцна а лоаш а, тIема шерашка цар мел йоккхий халонаш ла йийзай. Вай кхалнахьа ахархой къахьегам даьмана а колхозни строительства историе юкъе гIоргба боарам боаццаш йоккхача турпалалеи. Дехьеиарча сийлахьбоккхача безамех кхьва хьокхам санна.

Сийлахь-боккхача Даймехка тIема къаьстта чIоагIа дог тешаделаш хьахьеккар дIкъаргбоаяя колхозни строй иза, колхозхой, юьрта боахамерча беррига къахьегамхой патриотизми хьинари. Советски ахархоша, маьршача къахьегама шерашка санна, ишттa биосача точкамий денношка а хьахьенхад. цар шоай вахар данмаяна а чIоагIа а социалистически боахамин — колхозашца дийза хилар.

Социализми коммунизми чулъяро деторис юкъе даьмана дIахьаьлий цукхача цIи тееча колхози болама вожаки — юкъхьеипача организаторийн колхозхой массазарча кулгалхойн цIерaш. Цар вахар — шоа кхела да а хинна дIааттача къахьегама халкъа талантеш мел доаржIаме а бе-бе а я хьахьоккхаш дола тешаз.

Парте новкъосташа юьрта хьалханийвай колхозни производства квалифицированни кулгалхой йоккха отряд. Вай съезда делегаташта юкъе кIеонга бак дуккхача шерашка йоккхийча колхозашта кеоте латташ хьабоагIа новкъостий; шоай дикача балхаца дерригача халкъа юкъе шоай сий дахьккхад цар, шерра цIи хеннетдай. Цар тIулаккхааш — колхозни строй хийна истор. юьрта боахача бeрригача кулгалхоштеи специалисташтеи, вай кагирхоштa бола башха-дика хьокхам.

Партеи Советски пачхьалкхен дилланза йоакхо ю дукхьал цу тайпара — хьинар долеш квалифицированни организатораш, дика специалисташ юьрта тIатIа дукха хьилийтара. ХIанз колхозашка, совхозашка, кхыча юьртбоахача предприятешка къахьегаш 670 эзар соьгIа специалист ва.

Юьрта боахама доккха новкъостал ду вай Iилманхоша. Цар мелла денкъ кхета культурайн гIадуэргайн, шекара свеклей а боамба а, чоьа сочени башха-дика соташ, дукха продукт дуча хьайбайн кое тIаьра оалхозарийн фу долахийтад, колхозни совхозни производства экономика дешаех дукха эффективни агротехнически прием, пайдане предложенеш кийчъьяьб. Оттаха а даь кхоачашдеш за дукха кхмдола балхаш. Вай юьртбоахама Iилма дукхача викалий цIераш чIоагIа сий деш йоах вай мехка меттел, довзоха декъа а.

Колхозни строи котало толамна — из да ленински кооперативни план толар, из да хIанзалца хьа дуненна ца дайнача тайпара дола къахьегача ахархошта карагIаьнна хIама. Бакъда аьтта, массанена а хоаш да, вай мехка колхозаш чахар аьтта гIулакх ца хиннийта. ХIанз а мелга яц вай хилеи чоахкаеш проблемаш. Кхьметтел ца Iа йоакха общественни эргало хиннйа цIенха а халонаш йоаш? Керттераа цумах латташ. Керттераа юьрта боахаме, ахархой вахаре хиннача оалангарча хувцамех латт.

Колхозни строй дерригдуннея исторически лоарлIама фактор а хинна дIаэттай, цудахья шеко ян, дерригача дунен кхоачаш юьртбоахама производства социалистически формага хиларах.

Советски Союза опытах пайда а эцаш, дукхача социалистически мехкаша, шоай хьадда хьалаш теркал а деш, толама юкъе кхуьа ахархошта кооперирование ярa ленински принципаш, производственни хьокхамаш лакхдилга, юьртарча къахьегамхой вахар цIенхайта тоадьяга вIаштIехьдоах.

Кооперирование идеяша чIоагIа уйла тIаезай кхьча неткашарча къахьегамхой а. Колхозни строй СССР-е кхьaха котало тешаме ориентир я цу тайпарча навьъа тIа — тешамеча вахаро техника навьъа тIа бовла белан болаш мел баьрашта.

Итогаш еш, советски ахархоша индивидуальни единолични боахамера юкъарча, общественни боахамага — колхозашка кхачачаца хьабеча навьъа ала еш, укх тайпара вывода е магарьа:

цхьаь-дале, колхозни строй котъьалерен чIоагIъялара, цу лорда тIа ахархой вахар тоадалара керттера, хоадамболлаш дола хьал — из я социалистически пачхьалкхе, къахьегамхой Iедал, из я болхлой классеи ахархойн йоахарглоаца цхьоагIо. Коммунистически парте кулгалла уж кхотабалар;

шоллагIа-дале колхозни строй котъьлар, юьрта боахаме производства социалистически способ чIоагIъялар ахархошта шоайша юкъе а дикалгахьа хувцамаш хилара маIан долаш дар цар хьашташ болхлой класса хьаштаца дIахо гаргадахар, дувзаделар дар. Цар лерхIараший декхараша вIашагIIалла йиш йоацаш, цаIаш хулаш доагIа: уж социализма коммунизма хьалъярах, коммунизма материально - технически база хьаярах латт;

кхоалагIа - дале, социалистически доалахьен—колхозни дерригача халкъа юкъерен — шин форма хилара хIанз укх сахьата белгалара башхалонаш юхехьт болх-

зъан — цуна индустриализаци юьрта хIабол хилара маIан доаш дел юьрта боахам дIахо дуоэш хилара гаргаеббoта, бIарча цаI йолча индустриальни лара тIа бIарча цаI йола халкъа боахама комплекс хьахьеъ вут. Цу хьал хана доккхагIа хул юьрта боахаме болхлой классо, колхозашеи совхозашеи машинни къахьегама болхлоша, общественни производства еррнгача участкашка интеллигенце доаца дакъа, шерлу юьрт кердаяккха хьалъяра процесс.

Ишта а хьахоаш,

Цар теккха ду, колхозни строй, юьртарча вахара беррига лостам оалангара деш хийца а хийца, колхозхоштеи совхозий болхлоштеи хьалхашка керда, сийрда перспективаш хьехьаш хилара. Цар къахьегам тIа-тIа шаргIа залуш индустриальни къахьегам морг хулаш боагIа. ТIа-тIа дуккагIа шарлуш доагIа хьаьхъалиен физически беча балха юкъера гIайнаш. ТIа-тIа хьинаргIен шаргIен беш ба бух соацача хьалхача дерхIар городи юьртни юкъера социально-экономически культурно - бытовойн башхалонаш дIахо йоаийта долаш бола болх.

Iаьвда халкъаца долча мехка, социализм котъьянача мехка мера хала тоалуш хIамаш дац уж дерригеш а!

Вахаро шеррa хьатойташ бакъду, ленински парте политика, цун XXIII-ча съездаи КПСС ЦК Пленумаши белгалбаьь мероприятеш нийса хилар, коммунистически общество хьалъяра тIаберзабаь цун никъ къоастам болаш хилар.

Цу политика, цу хьажо ма ухара за колхоза хьоккаме Устав а шуй чулоацамга лаьлла.

II. КЕРДА УСТАВ — КОММУНИЗМ ХЬАЛЪЕЧА ХАНАРА КОЛХОЗНИ ВАХАРА ЗАКОН

Колхозхой - ударникий ШоллагIа Ерригсоюзни съездо тIайнача юьртбоахама артела Устава доьрхIамегIара принципаш хано бьаьа тохамаш чакхъьалдай. ХIанз массанена а хоь, цу тIа оттадаь хилла декхараш — юкъара боахам хьалбелга, эшараши гIехьалхсари эша а дань котало мукхор вIаштIехьдоаккхилга, юьрта дикагIа дола вахар Iалашдеш кхоачашдаь хилар.

Цунна цхьана, Устава дукха положенеш хIанз юьрта боахама производительни низаш дегIаьахара бораро, юьртарча общественни

отношеней хьаьсаво ма яхара яц. Из теркал я деш колхоза керда Хьокхаме Устав оттадилза дар доалаш лаьрзIар парте Центральни Комитето. КПСС ЦК Генеральни секретарa Л. И. Брежнев керте а волаш комисси вIашагIъеллар. Комиссе кийчъяь кердача колхозни Устава проект кепайоах тIа арайаккха а аз цу соагIа дика дерригача хьалхо йийша а.

Мукъабо сома цуп керттера положенеш доьрхIамегIара башхалонаш маIан дIахьекха.

КЕРДАЧА УСТАВА КЕРТТЕРА ПОЛОЖЕНЕШИ БАШХАЛОНАШИ

ХIанзарча хьалашка хьежжа керда декхараш колхозашта, цар общественни производства хьалхашка оттаду колхоза кердача Хьокхамеча Уставо. Цу тIа хьагойт социалистически юьрта боахам дегIаахара темпаш сихъяра, коммунизм хьалъеча колхозни ахархой хьинар дIахо айдара, къахьегамхошта эша материальни культурни кIамаш дIазагIа кхоачашдара тIаберзабаь вай парте никъ.

Хьалха хиннача Устава дукха положенеш лерзе а дуйна. Кердача Уставо хьаьста хьаьхоах колхозни доалахье чIоагIъярца гIонари, цу боахаме ца йоацаш, вешта аьлча дуне мел доал, колхозашта тIаьчIоагIдаь дIалелачча лаьттаех пайда эцагIа эхара еш йола йоакхо. Цу тIа белгалдоаккх, юьртбоахама гIулакхашта доацаш дIа-лаьттaш дIакъестаделга, ма дарра аьлча, негийташ ца хилар. Цо лард йола колхозашка лаьттах пайда эцарь, новкъостал ду боахам пайданагIа дургболча тайпара, Iалман лорда тIа лелабара.

Лаьтта — халкъа вахарен хьалтороци лард. Из, машинаш санна доалаш, юкъа ма дерра башха-дика гIулакх доаллаш да — къилам, тишлан. Негахье санна из хиттакьа лелаьеча, из тоалу, цун беркат совдоал.

Уставо хиннача аре мел йоала организационни - правови торбнаш ду лаьттах меттел, деррига колхозни имуществах а нийса пайда эцара. Колхозхой декхарийла ба общественни социалистически доалаьла лорe, из ебе, из доал доаеш, хам боаш ледергйола гIулакх ца хиннйта. Колхоза имущество, цун керттерен оборотни фондаш еьвш ел.

Устава дикка шерлу колхозни боахама гIулакхашта шоай мукъагIа хулга а цар чиниятве а, кердача тайпара къоастаду цар гIулакхий дуккха дешаш. Керттерен оборотни фондаш хьалйидарe ена отчисленеи боарамаш хIанз колхозхоша шоаш уттаду общественни производства дикаъьлар Iалашдалга теркал а деш. Хувцам а тIаьтийдаьна доаийд а. Хьалхарча хиннача Уставо мукхарийла йора пачхьалкхен органаша уттар а еш лакхера Iоyxийта культурaш дIаера, чуьара, хьалола бахкаш дара планаш кхоачашъяра тIайде. ХIанз колхозашкa шоаш уттa а еш, чIоагIъьо шоай боахама гIулакхий план. Из оттара бола юьрта ба массех шера оттадаь пачхьалкхенгIа продукта йоахара хувцаргйоацаш чIоагIа план-заказ. Укх тIехьарча шерашка хьалхинен цо дикка хьалир хьа-хьехкхах йола аз принципиально керда торгаш а кердача Устава тIа.

Цу тайпара поряда халкъа боахам пладагIа дегIахуилара принципаш дувзаьлa цу, хьоачи стихе мукъаьлецара е пачхьалкхен хьаштаx бухаларe маIан доаш ду. Ишта ца хилараш соагIа, цо йиш хулайт общество бIарчча хIара боахам къахьегамхойи хьанйбачча цар къаьстам кхетамца Iалашде, лаьтташкаренъ хьайбашкарен йолача продук-

тоцаш вай городашта дуккагIа кхоачаеде, пачхьалкхен резерваш хьалйиъа, колхозийн колхозхойн доходаш воамъяха.

Цудухьа нийса лархIа йиш йола дац юьртбоахама продуктеш йиэра центнера планаш уттаелга дIадаккха, царна меттел уж пайгIатта доаха-эца йиш йолаш хилийта ахаш болча къаьст-къаьстача экономистаеа хетар. Юьртбоахама планагIа воздействие ера процесс производства сферерa — керттеречи хоадамболлаш йолчеи — дийна, тоабаш дIакхоа хувцара сферега шергъяр ю. Цун маIан хургдар боахам планагIа лелаеро вай обществана душ йола гIойленаш тIа ца хила.

Общественни производства стимулирование ира йолча экономически рычагех колхозаша пайда эца лаьтта аьлча, царна бокъо ду пачхьалкхенга планал соагIа лаккагIа маьхех латт а хьайола кхы продуктеш а йоаха. Колхозашка ишттa йиш а пачхьалкхен тикашпен потребительски кооперацеи шоашца бувзамаш уттадe, колхозни базар тIа продукташ йоаха.

Кердача Уставо новкъостал ду колхозашка боахама расчет чIоагIъяра. Из принцип деррагIа чакхьялдар колхозий социально-экономически маIано ма яхара да, цар еррнгача боахама подразделеней безам дуккагIа кулийт производство рентабельностана.

Устава доьрхIаме башхало я юьрта боахаме производство юкъара сферара, цхьанаьа вIашагIтохарен цуна специализаце яра боарам лакхбара, колхозий доалахье дерригача халкъа юкъарча доалахьенна дIахо гарга йитара цо организационни правовни предпосылкаш кулийташ хилар. Цунца дувзаденна белгалъяьа боагIа кхьайола принципиальни положенеш.

Цхьа-дале. Уставо тIа хьахехкаб колхозий юкъарен пачхьалкхен-колхозни специализированни предприятеш, организацеш, объединенеш хьаяр санна йола керда процесс. Практика хьахьокх, хIанзарча хьалашка дукха доьрхIаме декхараш кхоачашдара хьаьтхкъьастIча колхозий тоабаш кийчачна бIьхаш ца хийцар. Цхьабакъдa, цхьаи боахама кий на кхочаш е цуна гIойле йоацаш доха хIамаш теттара йиша тарлуш а экономически гIойле йолаш а хул цун низаши средстваши кхьча колхозашца е пачхьалкхен предприятешца вIашагIтеча.

Шоай лолагIа цу тайпара вIашагIкхетаро йиш хулийт производственни специализаци ерa, юьртбоахами продукташ чакхйоахеи уж дIаотийнта вIаштIехьйоахeи, кхоах кхeзу кхоабен, юьртазашкара вах база моттигаш тоаяра хиланза зорбоаеш гIирсаш хьалдуи материальни кийчъеи гIонна йола предприятеш дегIаккхуилара дувзаденна дола декхараш кхоачаше.

Белгалара декхараш кхоачашдара колхозий материально - технически ресурсаши ахчан средствашиш. Цар низеш шоай лолагIа вIашагIтохаре тешенне маIан эр дерра аьлча юьрта производствени кооперирование ера сийрда прогрессивни процесс кхиебойлар да. Керда хар сенах латт, хьалха-

ма из латт кооперировани хьалхара этапе санна дегIача индивидуальни боахамий дар тIа а цIен хакхийна, чIоагIъеннача колхозни лара тIа еш хилара. Экономически ресурсаш вIашагIтохара колхозий социальни вахар эргдоаккха тоадайн — хила доагIаш дола гIулакх ма массе оагIорахьара хьалла доагIаш да.

ШоллагIа-дале. Уставо чIоагIъю гIоина йола предприятеши промыслаши дегIаккхуалара йола колхозий бокъо. Уж дукхача хьанагIа лехзюьртарча вахаре боахама доьрхIаме йолаш хьаьхкхай. Уж хила езаш хиний эггара хьалха мехка Iалама - климатически башхалонаш лаьтта лелалара хьекаш сезонни хилар бакъьа долаш. Юьрта баха нах шерра керте массехь бетта мара хIанз а хилаш общественни производства боахбеш, хIьта из, бакъдар аьлча, вIаштIехьа а дац. Укх тIехьарча хана колхозашта гора сийна тайпа - тайпара предприятеши промыслаши хьае, хIьта цар уж хье а ю. Эзараш дола новкъоства де деза царна. ТIаккха царга йиш хургья шоай къахьегамо ресурсаех моттигерча бедалкеи пайда эцагIа эла, наха эша продукция арахеца, колхоздой къахьегама гIулакхашка, цар доходашка общественни производства доьрхIам лаккбе.

КхоаллагIа-дале. Устава принципиально керда наь чIоагIбу колхозашка валови продукции доходи екъар санна йолча оалангарча проблеме дакъе. Доходаш нийса екъар — производства боарам лакхбергболча доьрхIамегIарча хьалеа цаI. Цудухьа Уставо колхозаш декхарийла за пайдоланни моттиг бленни экономически нийса цхьана тарье, производственни, строительни, культурни - бытовой фондаш лакхлулга Iалашде, къахьегамах мах телара социалистически принцип деррагIа йихьеккхуйла.

МолагIча колхозхочоа дов, хьалхагIа къахьегамах мах телара фона еьаьщ йоацаьеи кхьча общественни фондашка ахча дIечудиннечул гIехьагIа юхеди сачо хулаш хинилга. Цу тайпара порядок йолча хана массаза а, оалаш ма дарра, деррига а вIаштIехьа хилацар, потребление аьлиташ де доагIача тайпара теркалдацар. ХIанз колхозашка, шоай общественни фондаш йоаггIача тайпара лакхъялга Iалаш а деш хIара колхозхоша тешал ду цуьна белгалара, колхозни производства цо хьейтача къига хьежжа дола алапи дуьдхилааx.

ХIанз массанахьа а йолаш дойна гарантированни алапе дикка ду къобу общественни бойлаш дегIабоалабериа боль колхозхой материальни безам. Цу тIа а, керттерчуь соьнагIа кхы тIа а кхы тIа оттабу продукци дукхагIа араяьах, цун зикал тоаярах, из экинаргIа дIабоза нах лоабер. Колхозхоша иштта пайда эц общественни потребление фондех а; уж хIара шера йоккхагIа хулаш.

Юкъера а, советски юьрта кхоачаш йола эггара дикагIа дола хIамаеx цаI да колхозхой пенсешка Iалашбелга юкъедоаладар. Уж гIулакхаш итташ миллионаш болча наьха вахара хьаштаца ва кхоач. Цул соагIа, хIанзаро дукхача боахамашка вIаштIехьаьыннача практикага хьежжа, Уставо чIоагIъю хьокхадьвча везва соагIа колхоздошта-пенсионерашта шоай ахчаннара кхы тIа а ахча телара, санатори цIеношa, колхозийн колхоза юкъарен санаториеш, къабоамарашта наьвлаташтеи доаргIа цIенош хьалдара йола колхозий бокъо.

Цу доаделе хIамаши дIаеа къахьегаш болча хIара кхга тайпара болийт хьавелча а хIанга ниттa боле бувартбоаьча аьлча а цо Iалашдергхьаьрав. ХIанта цу тайпара Iелайбелга колхозаш дIахо чIоагIъелареи меха къамин доход лакхьалартен аьжжа тIа-тIа дуккагIа тоалурга.

Белгалъяьна доагIа кердача Уставо, колхозхой бокъонаш шер а еш, уж кхоачашъелга тешаме Iалашдеш хилар. Деш дола къамьа цара кIарамеза къахьегамах гарантированни мах а луш общественни боахамера бола ахчарах хинна ца Iеш, сала Iен социально Iалашваь хилеи, культурно-бытовой гIулакхаш дайтеи специальность Iочаеи, шоай юкъарча боахама гIулакхашта доал деча дакъа лаца цун бокъо хилар а да.

Дуьца эшаш дац, социализме, общественни юкъарча боахаме мера къахьегаро ахархошта цу тайпара бокъонаш хилийтар цу тайпара хьалаш аIаштIехьдахе цу тайпара хьалаш тархнурга ца хилар.

Колхоза членашта эшаш дола материальни культурни хIамаш кхоачашдеча общественни боахамо воаттаб, хоадамболлаш дола дакъа лоаца дукха ха я. Цунца цхьана хIароа шин доахам а хIанз укх сахьата хилаза бахабоцаш ба. Цу тайпара боахам лелабе колхозхошта бокъо ю Уставо; царна кхы тIа а доход телаш бола хьаст ба из.

Колхозхоша шоай доалахьера гIонне бола боахам лелабара оттадаь хинна доаргIаш КПСС ЦК октябрьски (1964 шера) Пленум хинначул тIехьагIа дIадаьккар. Царна тешаме бокъо лу приусадебни лаьттая участкаех пайда эца, цу участкашта обработка яра, доахан доакъараща Iалашдара дакъе царна колхозо новкъостал дара боарамаш оттаду. Приусадебни участкай боарамаши доахан лелалара боарамаши моттигерча хьалашка хьежжа, общественни хIаранех хьашташ нийса цхьана тардеrга теркал а деш белгаладу.

ЙоагIарча экономически пайдане боецани ца эшаш хилараш тарра гIонна бола боахам колхозхоша лелабе тугургдоацаш болча боарамга общественни боахам хьалхаргIоле ха. Цхьабакъда, бокъо йолаш из дIабаккхар, искусственно из процесс сихъяр хIинзжюьртарча реальни вахара факташ теркал ца ер хургдар.

Кердача Устава доьрхIамегIа йола башхало иштта из колхозни демократи дIахо чIоагIъярах латта лерхIаргхьара тIаберзабаь из хилараx а латт. Из дегIаьхар хIанз керттерча шин наькъагIа лел. Цхьаь оагIорахьара, колхозаш боахама гIулакхашта шоай мукъагIа хулга чIоагIлу, колхозхоша йоаш къастадеш дола дешаш дукхагIа гулу, воккх оагIорахьара — общественни гIулакхашта доал дечa дар дакъа лайара формаш эрговалаш тоалу.

Дерригача гIулакхашки хоадамболлаш дола дакъа колхозхошта шоаьта тIехь чIоагI а деш. Уставо оттаду, керттерча дешашка колхоза цун лакхера орган — юкъара собраши е юкъара собрана гулзе ваьа долча моттигашка уполномоченнай собранеш дешаш хилар. Юкъаьтрал соннагIа, ишта бригадашкеи боахама кхьча подразделенешкеи а еза собранеш.

Уставо новкъостал ду колхоза правлени дIахо дегIахуила. Правлене председатели членашки, хоаш ма дарра, юкъарча собранешка хорж. Цхьабакъда, дIоно бригадираш а, боахама кхьча подразделеней кулгалхой а иштта шоай производственни коллективе хержа беза. Уж бериган а коллектива отчет телаш ба. Шийа бена тешам боабеь шийна тIадахлача гIулакхах доьрхIа ца веша вола моллагIа болхло хьа чакхьдалаеза хоржаш йолча органашкара юхавахха я шийн гIулакха тIара ю дIаваккха а йиш я колхозхой.

Колхозашта кулгалдара дикъедар демократически хьисепаш кIоаргдаран колхозхой бокъонаш дарьаен нийсса Уставо белгалду колхоза члений декхараш а, белгалбоакх шоай къахьегамаш коллектива гIулакхашта хьалара цар бехктокхам, дисциплинех оттала, порядокх теллахари, тешаме боацаш болхлой хьажъехьа воздейства ера гIулакхаш оттаду.

Колхоз — ахархошта йола коммунизма школа. Цудухьа кердачо Уставе а кIара шийн статьяца белгалдаьх яз. Цо хьабеля колхозни производственни декхарий меттел, кхетам балар функцией а чулоацам. Цо хьахьокх юьрт кердаякхие хьалъяра, цун сибат тоадара гIоаралаь гIулакхаш, хIьта иштта колхозхой общеобразовательни культурно-технически боарам лакхбара цу цхьа хана новкъостал а ду. Цо царна массанена а бокъо лу колхоза гIулакхашта доал деча шерра дакъа лаца. Цо тIахьеи общественни доалахье ебарен коммунистически къахьегамий, дикагIа доле вахар башха долаш къовсам лоаттабара.

Иштта а цун доьрхIамегIара положенеш башхалонаш.

КОЛХОЗА УСТАВ ДУВЦАРА ИТОГАШ

Кепатеха арайаьккхача кердача колхозни Устава проекто Iалашбагте чIоагIа уйла тIаезар шийна. Из йийцар колхозашка, районни собранешка, областной, краевой конференцешка, колхозхой республикански съездашка, болхлой дукхача собранешка, пачхьалкхен учреждени общественни организацешкa коллективашка, чIоагIа кийцар из Iилмахоша, литератореш, радиос, телевидене. Ше мадарра аьлча дерригача халкъо кийна хIана дар из, цуна юкъе дакъа лоацаш хилар цуьна маIалнош нах.

БIарчча хьайийцача Устава проект цхьа барт а бIаьшерг мог йойла. Бакъда, проект йогIавешь кхы тIа предложенеши цхьайола замечанеши тIайолаш хьарбаш массаьош дахькад партe Центральни Комитете, СССР Лакхехьарча Совета Президиуме, СССР Министрий Совете, газетийн журналийн редакцешка. Устав оттаду комисси чIоагIа хьежар царга, цар тIа дувцу деррига а эггара дикагIдар проекта юкъе а дахийтар.

Мукъаба соиь КПСС Центральни Комитета, СССР Лакхехьарча Совета Президиуме, Советски правительство гIоделларах Устава проект юьцача юкъе хьинаре дакъа лаьцача а из кийчъеча комиссена доккха новкъостал даьча а берригача новкъостащта шеи чуьра баркал ала.

Хьачутийнача предложеней чулоацам бувцалеь хьалха массехх дош ала доагIа Устава шийн цIерах.

Арахецча проекте тIа цIахха ер хи, мадарра аьлча, «Колхоза (юьртбоахама артела) Хьокхаме Устав» яхаш ер. Иштта сийй тешиш иштта йола ма жахи цIа?

ХIанзара колхозаш вай хийарча техникаца Iелашеш йоккхий социалистически предприятеш я. Царна чуьх болх беш ба бIаьш а кхы меттел эзараш а нах. Иштта боахамех артель ала йиш яц; из дош оалар хьалха дIаяхача хийз договорах цхьана болх бергболаш вIашагIкхийттача нахьа группах. Долаш долча законодательства, тайп-тайпарча керттера пачхьалкхен документаша тIа хIанз дукхьал цхьа цIи ларча пайха колхоз. Из дош дукха хьахашта юкъе дIахеза дукха ха я: колхозийн меттела а из дош дукхьал юьртбоахама коллективни предприяти яхилга да, цхьаккха кхьдар а дозиш.

Комиссе лерхIа Уставах шоалха ца якха ца йоагIаш. Вай дувца гулденнa документ доаша а кхьоалх а колхоза Хьокхаме Устав яхаш хила.

Из дувцаш белгалдаккха доагIа шийн чулоацамаш колхозни ахархой дукхача оагIорахьарча бела кхоагIо, еррнгача колхозий ца дерхIараш цхьа хилар хIа а хьокхаме кхачо хьешо белгалдоаккх из хIара колхоза башхалонаш, шийн тайпара хилар лерхIа дезаш хилар.

Устава чулоацамах йолча предложенеша чулоацаш дукха дешаш. Царех хIаране чуьх холу дIахо а колхозни строй чIоагIъяра, юьрта боахама тоабалара, лаьттанцара а хьайбашкара а йола продуктеш мехка шортта хилийтара ена йола йоакхо. Цо гIадбу.

(Чекхдолар 3-ча агIо тIа).

КОЛХОЗА КЕРДАЧА ХЬОКХАМЕЧА УСТАВАХ

Колхозхой III Ерригсоюзни съезде новкъоста Д. С. Полянске яь доклад

Мукъаба сона цхьайолча предложеней чулоацам лоацца дIабувла.

Предложеней хьалхара группа. Уж шоай чулоацамга диалача геттара вIаше эргаш я, бахьа ерригаш а теркалъе йоагIаш я я:

а) Устава тIа дIаязда могIлу общественни доалахье хьаьсткъахьстача колхозий сийна, юкъарча доалахьеи бокъонех шин е массехк боахама, е пачхьалкхени колхозийн хила йиш я, аьнна. Устава тIа оттадаь долцача гIулакхашта колхоза е колхозий группа рузкъен средствашн дIаяхийта магийтац;

б) Устава тIа але деза йоах колхозашта нийса йола севообороташ делаяра, дIадув фу тоадара, удобренеш система рациональни юкъейоалаяра, в. кх., гIулакхаш делале деза;

в) дуккхача новкъосташа оттаду юрт тоаяреи колхозлошта культурно-бытовой гIулакхаш дареи бола колхоза декхараш кхы а шерагIа къоастаденза дергдоацаш хилара дош а, цунца физкультуреи спорти дегIайоалаяра хьадда йола мероприятеш льялокха еза а йоах цар;

г) цхьадолча письмош тIа оттаду колхозий средствех колхозаш вьхкача ветеранашта, юртбоахама артелий эггара хьалхарча организаторашта, хIаьта ниттта колхозийн производственни подразделенейи кулгалхошта дуккхача шерашка дика болх барах персональни пенсеш хьожадарах доля дош.

Комиссено хетачех, уж вIаха ерригга предложенеш нийса а пайдане а я; кердача Устава тIа дIаязъе йоагIар уж.

Предложеней шоллагIа группа. Эггара хьалха, лохера лакхе кхачалца колхозий органий система йиллярах доля дош. Дуккхача новкъосташа, из дош доацихеш, дIахо а колхозий демократи дегIайоалае лерхIаш районашка, областашка, республикашка, кхынеттел центре а колхозий советаш яха еза йоах. Уж хила еза колхозий опыт йолча кулгалхоех, боахаме хьалха латтарех, специалистех, Iилманхоех, юртбоахама производствоца ювзаеннача ведомствай, хIаьта ниттта общественни организацей кулгалхоех хоржаш йола демократически органаш. Советаш хьожаргIахр колхозий вахар хьадара эггара а лоархIамерча дешашка, коллективно дувцаргдар уж, производство вIаштIехьакхара дикагIйола опыт вIашагIтохаргьяр, общественни боахама кхоачамех эггара биэзагIа пайда эцара рекомендацеш уттаергьяр.

Комиссе лерхI ниттта йола предложенеш цIенхаштта уйла а йоагIаш, из вай съезда юкъе а йоагIар. Нагахь сана съездо колхозий советаш хилийта яргIбоардаш доархIа, укхаза дорже йиш хургьяр [illegible], шуй тIехьагIа колхозий районни, областной (краевой), республиканск советаш хоржергйолаш.

Шерра дийцар колхоза председатель, правленен ревизионни комиссен членаш харжара порядках доля дош а. Цхьаболча новкъосташа йоах къайлагIа голосовани е еза, вокхар йоах гучахьа йиш бакъахьагIа да.

Уйлаш тайп-тайпара хиларал комиссе вьяох вый, хоржамий ворданаш, голосовани ара хьалех дола дош къоастадара бокъо из массаза колхозашта шоашта дIа а лоаца, а бокъо Устава тIа дIа а яздойла, аьнна.

Предложеней кхоалагIа группа. Цар тIа дуй колхозий материально-технически дикагIа Iалашъе езаш хиларах, юртбоахама продукци дIаекхийтара порядок оттае езаш хиларах, юрта медицински гIулакх дарах, торговли, транспорт, будайк дегIабоалабаак, юрта боахаме дика вIаштIехькъаькха юридически служба хьаярах. Дукха письмош дахьаш колхозхошта социальни страховани ара цаIйола система юкъе йоалаярах, хIаьта ниттта профсоюза членалла шерра уж юкъеозарах ладаь. Цхьаболча новкъосташа Устава тIа але езаш дерII бала хала йоахал, общественни боахаме къахьегама дагъе лацара минимум, салаIа дешни шера отпускаш ялара порядок, колхозий председателашта, агрономашта, кхыча специалисташта къахьегамах луш долчун боарамаш.

Цу тайпара дола дешаш кIеле га дай. Цхьабакъда, царех цхьадараш бокъаллар аьлча нийса, йоагIаш йола органаш терко е ен хьаша ома ле. Вохаш а гIулакхашара дешаш да, бакъда царга хьажа деза хIара колхоза тIа шиаш йолча чурча порядка правилашка къахьегамах луш долчох йолча положенешка. Уж дерригаш а Устава юкъе дахийтача, из чоалхане даккхар кхе кIяма хургдац. Совлен дегалаеаш ир йлергдий теш.

Колхозхошта социальни страховани ярах аьлча, из геттара бокъхача лоархIамера дош чIоагIа укхаза хIапа хьажа доагIаш да.

Юххера в, предложеней доьалагIа группа. Царех цхьяраш тIа бакъахьа хет тайп-тайпарча фондашка еча отчисленеи боарамаш Устава тIа хьалъяккхача. Кхетадеш мадий, колхозаш дIа-юлл нийсъеча хана накопленех потребленеи, общественни фондаш даккъаьлар, колхозхой вахара боарам лакхбалар нийса Iалашде деза хилар. Цхьабакъда Хьокхамерча Устава тIа цу деррганешта регламент эггаярах, мехка ерригача колхозашта отчисленеи нагIаш йола нормаш оттаярах кьаьмарчоа юхагIаьахар хургдар.

Письмош дуккхача автораша оттаду колхозий рынкашка торговли вIаштIехьъяккхар тоадаране цига порядок оттаярах дола дош. ПоагIаш йола ведомствашта цар яхачуна ладувгIа а деза, практически вьолаш е а еза. Цхьабакъда раьзо хила йиш я шоай тоайола продукци колхозий рынкашка йоахарах йолча колхозийн колхозхойн бокъонашта доазув оттаде деза яхачарна хетачоа. Из дийцар боккъонаш гадаль да Iеш, из IатЬкъаргдар городашка баха дах кердача боаладаронзий, юртбоахама хIавча продукташна IалашбарагI а. Безгалдалкха деза Устава долча дуккхача письмошта юкъе редакционни характер йола замечанеш кIезига не хилар. Дуккхача дешай чулоацам толхабец цар, хIаьта цхьайолча моттигашка текст тоаю. Царех дуккха йола замечанеш теркаль я, воккхагIа хьоашагда вай съезда болх йена хана.

Керда Устав коммунизм хьалъеча ханарча колхозий вахара закон дуваш яьха цхьайола, эггаре лоархIам бола предложенеш замечанеш ниттта я.

ВоагIаденькхашта дерригашна цу законашка хьалхье делаеш дуккхаал цхьа колхозой хиана да Iеш чийр. Колхозашта шоаш делалеча гIулакхашта тIехь из лоархIаш, делавеш вола законарчена а ерригга кхийола организацеи а. Из хадланза кхоачашдеш хилар дIахо а колхозий строй чIоагIйарах, социалистически юрта боахам массе а оагIорахьа дегIабоалабарах бола тешам ба.

III. БОККХА ДЕГIАБЕНА ЮРТА БОАХАМ ХЬАБЕЛГА ХАЛКЪА ЮКЪАРА ГIУЛАКХ ДА

Новкъостий!

Коммунистически общество хьалъеча исторически процессе ниа болча промышленностаца Iадьмате боккха лоархIам бола ваено е масса оагIорахьа дегIабена юрта боахам. Из дакъа лекха продуктивность йолаш хилийтар халкъа юкъара боккха лоархIам бола декхар да. Ленина ахал чIоагIа йола юртбоахама база йоацаш цхьанкхе боахам [illegible] (Соч., т. 38 оагI. [illegible]).

ХIанз цу дакъе хьалдеш да мехке къемаш доходаш кхоалагIа даьнъа сагIа дар. Юрта боахаме продукташ юртбоахама белалих хьача промышленни продукташ халкъа дукха эшача товарий хьакъехьара пачхьалкхен хьашташ дий дааьнъа кхо дакъа кхоачашду. Цу факторий лоархIам бокъ варган.

Партен правительствоц бакхо ю юрта боахам дIахо а лакхбелга а моттга сиадара, мехка хьалтташ мехкера из дегIалара темпаши шуй общественни производствера пропорцеш хилийтара.

Дарригача хьало кхайкадеш да из декхар. Из къоастадеш да бахк айх бибарио. Цар доладаш лоахьвариа, лоьттойцарех хьайбийе продуктеш нарва дуккхагIа эшарца. Из дувзадено да социалистически индустри дегIавхарца, цунца юртбоахама бедаа эшаш хиларца. Цу продуктай кхоачамаш страховой запасаш дуккхагIа хилийтаза эргйоацаш хиларах хьакхулаш да из. Цуьнца цхьана лоархIам бе беза социалистически кхычен пачхьалкхенашца дегIадоагIача экономически бувзамий а.

Советски мехкага хIанз долаш да юрта боахам сихха дегIабоалабара. Iилма-технически революце мехкхара хIанзарча техникаца колхозаш совхозаш кхы а Iалашьяра мел эшар. Производства социалистически способо, общественни доалахье йола деш хиларо эггара шерагIа варгIато хулийт юрта производительни низаш дегIадахкира. Цунна новкъостал дергла кердача колхозий Уставо а.

Миштах хIанзарча хьалашка юрта боахама хьалхашка латто декхараш кхоачашдара хьдда дола аьлъаш? Вай съезда трибуна шера ше къамаьл деш Л. И. Брежнева дийцар вох. вай мехке, вай халкъо боахама дакъье кхоачашъе езаш йолча йоалхайчен проблемех. Шьяьха а юкъ тIехьха боахаш, вехал а юкъа езаш дукха а уж проблемаш.

Вай [illegible] лергIар да лаьттан [illegible] продукци кадламъа дуккхагIа [illegible], уж дерегIа [illegible] дикагIа хилийтар эггара а тайп-тайпарча юртбоахама продукташна мохк бизза IалашбаргI.

Из декхар толамца кхоачашдара [illegible] делладара культура лакхъе еза. ХIанз юрта боахам кхы а чIоагIагIча материально-техническии база тIа оттабеча хана, лаьтта Iалман дикагIйолча практикин данней лорда тIа делалара реальни торонаш дукха хиннадей. Вай хIанз тоаво а хьалхарчул а толам болашагIа мехка ерригача районашка лаьман доккхий хьуккъамаш дахаре тIехь къовсам лоаттабе.

Цу дакъе эггара боккхагIа лоархIам болаш да лаьтташте мелиораци яр. Йоккъа латташ йоккхий зонаш, хIаьта ниттта тIехьъьнена дукха тIоадал йола лаьтташ дола районаш хиларах халкъа боахама эггара тIех лоархIам болаш а да мероприяти. Проблема ниттта яра эттай мелиоративни бахкаш дан лаьтташ вайцига Iалашмате кIезига хилар бахьан долаш. Пачхьалкхено йоккхийча масштабех шердеш да уж балхаш хIанз, лаьтташтa миллион гIеден хулача урожа къовсам лоаттабу. Цу гIулакхна дукха средствашн дIайохийт. Цу средствех кхетаца эффективно пайда эца беза.

Мелиораци дуккхагIа а меттаргъя колхозашка шоаш а: дукха бокхийча хий дахкачан лаьтта доккъалечен системех латтанна моттиг из. Ниттта лоархIам болаш да моттигера хий дилар. Iамаргйи хий сеца моттигаш хьяр, кхаш тIойха кIотаргехи цIендар.

Колхозийн совхозийн производство сихха дегIайоалъяро дIадех юрта боахама хадланза шерра химизаци яр. Уж тIехьхьарча бархI шера кхоача оагIа дуккхагIа ениой удобренеш. Цхьабакъда колхозашта совхозашта мешшаре кхоачамболаш из уж хIанз а. Цудухьа КПСС ЦК-ах Советски правительствои дамза даргдоацаш лаьрхIад удобренеш, бакъонгIаш хьайбаш лораергйола эффективни средствош, хIаьта ниттта микробиологически синтезо продукташ дааа дуккхагIа йоахилга.

ТIа-тIа дуккхагIа пайдане йола фактораш а хиина дIаотташ латт производствона специализацеи концентраци яр. Нагахь сана из гIулакх нийса вIаштIехьдоаккхе, дика дуккхагIа тIоаккетаргья продукци, лохлургда из юкъарга дIаходар, бIаргчача шера бизза а нийсача боарамах а бе болх хургба наха, лакхлургба Iалане кхоачамехи производство средствашн боала пайда.

Къаьстта лоархIаме да хьайбий боахаме специализаци концентраци яра процесс шеръяр, фермашкарча халача балхашта механизаци ара гIулакх дикка тоадар. Общественни хьайбий боахама интенсификаци е, хьайбаш дореторгдола, шура йоакхаргйола доккхий специализированни боахамаш дакха, кха тIарча оаксавий фабрикаш яха, доакъара базе тоае, комбикормовойи микробиологически промышленность дегIайоалае еза. Цу тайпарча боахамий лакха эффективность хилар хьахьокх практика.

Юрта боахам сихача темпашка дегIабоалабе безаш хиларо декхарийла цу дерригача довкъоша комплексни механизаци яра дешай дикка дуккхагIа терко е, юртбоахама машинаш хьаяра, колхозийн совхозийн производства электрификаци яра боарам лакбе. Производства материально-техническе база чIоагIъяро дIадех кхы а нна болашагIен темешагIен йола техника хилийтар, из каста кераерзаяр.

Парте лерхI технически Iалашбарга, Iилмаеи техникаеи цадаргIдьналарех пайда эцарга диалача вай юрта боахам промышленоста боаргамга кхоачаш лакхбала безаш. ДIахо а дикка дуккхагIа техника хьайнча, из дуккхагIа юрта боахамга кхачийтача, электрификаци йоккхий темпаш Iалашйича мара хьое йиш яц колхозашкеи совхозашкеи къахьегама оагIорле лакхъяра эша чIоагIагIа йола лард.

Кхетадеш ма дай, техникех дикагIа пайда эца дерриге кхоачаш болх бе доладалийта хIара боахам декхарийла хилар. Кхочамаш техникех пайда эцача кхина Iац. Уж кхоачамаш да къахьегам кхы а рациональнегIа вIаштIехьбаккхарца, оптимальни ханашка дерригa болхаш кхоачашде хиарца, Iилманаш дикагIа болча практикаеи карагIдьнарах производство шерагIа юкъедоалаярца.

ДIахо а колхозийн совхозийн производство лаккъара боккха лоархIам бола хIана да декхарийла да юртбоахама Iилма. Вайна тайп-тайпарча культурай мерда дика хьугIъаш доле тайпаш, керда, кхы а продуктивнегIа дола хьайбай тайпаш. Юртбоахама техника эргIадьакха тоярен экономически болх толбареш йоахко е еза, дуккха кхийола проблемаш кийчъе еза, квалифицированни кадраш кийчъе еза.

Советски халкъа, коммунизм хьалъяра хьоштаи дIалеч бахача пайда кхачан продуктай хьакъехьарен хIаьта промышленноста бедала хьакъехьарен дегIаухан хьоттташ юртбоахамо производство кхоачашдар. Бакъда из декхар дуккхал юрта боахама болхлой хилла Iац. Колхозийн совхозийн производство дегIадахаре техникаш сахьа йиш яц болхлошт, хьархошка, Iилмахошка, специалисташка, берригача советски наха цхьана низ тIа а бохийташ мара.

Юртбоахама производства хIанзарча боарамал дикка тIехвалара колхозийн совхозийн производствагIа хадланза дуккхагIа дIахийта еза капитальни вложенеш, из материально-технически Iалашъяра темпаш лакхъе еза. Ниттта тIаьле деза продукташ ниттъяра карча реализаци яра, чехкагIа кхоачашъе еза уж дIаоттаь лоттаяра, дIахкачийтара, чаххъяхара проблема.

Мамогга новкъостал де деза колхозий халкъа юкъарен рузкъа дуккхагIа хилийтара, колхозийн халкъа юкъарен рузкъа лорадара йола кулгалхой, берригача колхозхой, совхозий болхлой бехктоххам лакхбе беза. Вай хIанз долаш мел доля хIама — из вай, халкъа рузкъа ма дий, къахьегамах хьаьннар ма дий, из хьадаьа вай кулгаша, дабадаьд чIоагIа, турпала къахьегаш.

Цудухьа вай кхоа беш дола дарй хила деза. Дa хилара уйла чIоагIьяр, социалистически доалахьенна да хилара гIулакх лоттадар, советски юрта керда сиг кхетош хьалкхевар — из стихийни процесс яц: цу саллара дакъолча гIулакха хьалхье лелае еза кхетамца.

Къаьстта боккха теркам тIабахийта беза кагирхошта кхетам балара балха: из партийни, профсоюзни, комсомольски организацей керттерчарех цхьа декхар да. Вай кагирхой безам ба хIанз космосе полеташ е, морякаш, летчикаш е инженераш, Iилманхой а писатальаш хила. Вайна уж а кхы дуккха йола профессеш а чIоагIа еза: уж лоархIаме а сий долаш а я. Бакъда лаьттан а уйла е еза. Вайна ниттта лоархIаме а сий долаш а ба юртбоахама къахьегам — трактористаш, [illegible]ера, агронома, зоотехника, доарха, электромонтера, автомашина водитела, экономиста, дуккхача кхыча къахьегам. Цудухьа уж хадзар хIара колхозаш совхозаш кхоачамахьалал йолча масштабех кийчъяр хIанз эггара лоархIамечарех цхьа дилар да.

ЗIамига болча хана деш лаьтташ баьаш тIабахийта беза юртарча дешархой, дIадовийта деза царча юртбоахама къахьегама Iалъьмате боккха лоархIам хилар, цу тайпарча къахьегамах дегIоз гурейолаш хьеха деза царна. Iалъьмате боккха лоархIам болаш да шоай колхоз е совхоз, шоай юрт тоаяра гIулакхна юкъе къахьегама дакъа лацарах доккхал дергдола уйла кагийча наха мехкаошта кхуйсеш. ХIаране патриотизм. Дехьхьаьра безам хIа ма болалой шеа аьлча моттигаш, цар а бувзалу из. Кердача колхозий Уставо кагирхой массе а оагIорахьа йоахло ара декхар тIадул. Кагирхой бе вай кхоаьна. Шоайла боахагIбарий ниттта дIаетта беза цар, коммунизма бойрзах дIахьалхошка кхахьа еза. Цар, вай ниттта хьоттаргбаьй вай дог доахалга ара хаддаьа йоахко а терко а е еза.

Колхозашка тIа-тIа дуккхагIа чIоагIъяр мерла, коммунистически мораль, чIоагIа а лаьн а ду доттагIалла, коллективизм, новкъостала вIашаь гIулакхашта лелалара. Вай лергIара, вай къахьегам баьхьа общественни хьалхашка бехктоххам хилара уйла. ШерагIа пайда эца беза социалистически [illegible], къахьегамца коммунистически гIулакх хилара болашагIа [illegible].

Дуккхача колхозхошта нийса йола тIа къахьегамо [illegible] дукхьяьра ахча даккхар а, хьаьа хетар карлакхе да. Къахьегамах доагIар [illegible] хилара дика да — ахча вайду цар: бакъда колхозхой дуккхал ахча даккхар дукха хIана из гIорт аьлча хетар — из тхо чIоагIа эгIаз даьр, тхона балахетар дар да. Тхоаьх хIаранна да ахарлочун дешхал, [illegible] цар цхьаболча письмош тIа, тхоай къахьегама общественни рузкъа — вай вахара хьала лард тоаяра. Дахъен из чIоагIъяра уйла йолаш болх бе гIерт тхо, йоах цар.

Уж геттара дика дешаш да. Теш [illegible] ала мегаргда ниттта уйла йолаш бе юрта боахама берригга хььянала къахьегамхой, аьнна.

Устава тIа къьетта юкъ къамехьа колхозашка [illegible] бола йоахаш. Колхоз декхарийла а шир хьалхе бахачаш лакхъе, хIаьзара юртбоахама техника Iомаечча новкъостал де, общественни боахаме болх бара царна дика хьалаш хилийта, хьаккхашта уж хьаллае лелаеча балхаш тIа уйттабе. Колхозе моттаI, цIагIа а цар болх аттача бахкаь беза, хьинараргIа хьалхье аха школе даха да кхачаца долча бераш учрежденеш, лебарнеш, столовеш, прачечнеш, кхыйола бытовой предприятеш. Юртара вахар тоаде дие, цар тIам, бердий еш йола йоахко кулгаройолаш. Шоай теркам бар дикдолийтаргдац кхалнаха.

ЧIоагIа дегIаденa юрта боахам хьабар хаддаьза дувзаденна да уж дерригa декхарешн кхоачашдарца, городаи юртаи юкъе йолаш йола башхалонаш йоахаш дIаяхарца. Из дерригача халкъа гIулакх да. Дуккхача районашка эргайоахаш я юрта ках баха пункташ. Бакъда бе безаш хIанз а геттара боккха а чоалхане а болх ба. Кердача колхозий Устава тIа къьетта боккха лоархIам бу из проблема кхоачашъяра.

Колхозийн совхозийн производствагIа темпаш сихъярца, юрт эргаяккхара дувзаденначa декхараш дIалех юрта боахама доал долае лохе деза лакхе кхачалца тоадар, партийни, советски, юртбоахама органий балха стиле а методаш а эргаякха тоаяр. Къаьстта лакха ба хIанз юртарча партийни организацей, районни партийни актива лоархIам. Цар IалъьмагIа боккха болх бу миллионаш бола колхозхойи совхозий болхлойи цар лакхе производствени хьоккхамаш дахаре тIехь лоаттабеча къовсаме оагIатIбоккхаш.

ЧIоагIа лоархIаме да вай хана юрта боахамгара дIадехарий боарамга хьежжа колхоза правлени, цун председатель хилар. Колхоза кулгалхоша хIаннаьа хинначуй дуккхагIа лоархIам бе беза коллективни производство ший тайпара хилара. Балгалъеш йола мероприятеш юкъаче йола шерра демократизм майба тIадилача гIулакхагIа болча хIаране персональни бехктоххамца лоархIаш хила еза. Ниттта уж лергIа хIар йоаха искусство а, из искусство йолаш хила деза эггара хьалхе колхоза председатель.

Колхозхошта лов шоай председатель хьакъал дола, квалифицированни организатор, эшшача кийча вола новкъост, коллективах пачхьалкхени хьашташ уж нийса лохIар, партен халкъен хьоштаьш доладеа хIамал тIех кета принципиальни болхао хилар. Ниттта волча председатела детаоргаш долла хIама ше леог ма дий, болаш. Из дегIадоагIа правленен членашна, нуIIаорча колхозхошца, коммунисташа, комсомольцашна. Цо профсоюзни комитетаца, юрта Советаца, районни организацей кулгалхошца вIаха [illegible] деш болаш болх бергба.

Дикача кулгалхой дукха йола кадраш хьая а хIень юрта боахаме вIаьта эзарош опыт йола специалисташ а кийчбаь партен Советски правительствас йоахко ю уж санна йола кадраш дикка дуккхагIа хилийтара. ХIанз чIоагIа лоархIаме да ерригача звенотечча участкашка грамотни квалифицированни болхлой хилар. Агронома, зоотехника, инженера, механика, кхыча специалисташа эггара кIезигагIа лелале деза кхьекаташ. Къьяматашка къажара кхыча балх тIера баха безаш уж. Уж производства боккъонца бола организатораш хила беза, цаь шоп дала деза шоашта тIадиллача гIулакха.

Квалифицированни кулгалхойи специалисташи хилар, юрта боахаме берригача къахьегамхой юкъарча образованеи культурно-технически боарам дикка хIаздар, [illegible] юрта дешa бола [illegible]-технически финансови лакъостал чIоагIъяш хилар, партийни пачхьалкхени хьалхье лелаелга тоадар — цу дерригано йиш хулийтаргья юрта боахама продукташ шортта хилийтара тIехье, юрт эргаьяккхара, цу чура общественни отношенеш эргаьялара тIехьа, мехка вахар дикагIа хилийтара тIехьа толам болашагIа къовсам лоаттабе.

Партен халкъен низ бола цхьоагIа, болхлойи ахархойи, городени юртени доахаргдоаца доттагIал, промышленностени юрта боахами цхьоагIо—из я коммунизм хьаль еча ерригача участкашка вай толамаш доахаргхилара гаранти.

Из дара, коммунизм кошаккхара тIехьва вай ленински парте. Цо де лерхIа сийлахь докхаа хIанеш кхоачашдара тIадерзадаь да керда колхозий Устав а.

• • •

Ахархочун къахьегамах массаза а лоархIад чIоагIа сий де деза гIулакх. Советски мехка къестта сий ду цун. Лоацача хана юрта къахьегамхоша болхлой классо массе оагIорахьара новкъостал а дешь. Коммунистически парте уьйлахле а лелаеш, боккха а сий доля а ниьь бьа. ХIара колхозхочоа хов из ниьь Ленина цIерах айкха бувзабенна болга.

Владимир Ильич вац 100 шу дуза ди тIаьхкоаш дерригача вай халкъаца цхьана советски ахархоша шоай эггара боккхагIбола бахам лу цунна, геттара доккха баркал а йоах халкъа цо дaь доккха хIама бахьан долаш. ХIанз юрта боахама берригача болхлой, дерригача советски халкъа а санна, юкъара цхьа уйла, цхьа дагардар да — исторически денна на боагIара накъабелар, вай Дахен низ шоай къахьегамце кхы а чIоагIбар.

Даькъала хийла болхлойи ахархойи йоаргйоаца цхьоагIо!

Даькъала хийла дерригача советски халкъа низ кхоача цхьоагIо! Сийла хийла вай вахча, ленински парте!

(Новкъоста Д. С. Полянске доклад тIоаргаш латташ дукхаза тIакхайкхьагIъяхьар).

ПК-100 яхача тайпах йола тай льувза-доIа машина хьаярахи юкъейоалаярахи 1969 шерара СССР Пачхьалкхен преми хьожаьй специалистий группана, цу дакъе — «Рабочий» аьлча тай хьувзача - доIача ленинградски фабрика производства заведующеча С. А. Прицкера (сурт тIа).

Мехка эггара хьалхе цу фабрике оттаьй ПК-100 яхе керда машинаш. Цар дикал сенах латт аьлча, из латт, къьнарча оборудованеца болх беча хана беккханза це боалаш хиина цхьа го — трошени шо кIезигбарах, тай хьувзарен дегIарен ши операци цо цхьона еш хиларах. Из бахьан долаш цу операцешкера къахьегама оагIорле цкъан ахказзеш лакхъен-кай.

П. Федотова сурт.
ТАСС фотохроника.

РЕЙД

ХIАМИЛГ ЯККХА IЕМАРАШ

Вай республике бахача наьха хьоштаи дизза кхоачашдара хьинар кхо ца деш къахьег пассажираш дIа-хьа кхувлача транспортни организацей коллективаша. Пассажирашта гIулакх дара культура лакхъяра конкурс кхайкаьй цар. В. И. Ленин вен бIаь шу дузача денна сийлеца накъьбахара къовсам лоаттабеча дуккхача транспортникаша лерхI цу конкурсе хьалхара моттиг яккхен хьалхошка латта декхараш ханал хьалка кхоачашден.

Цхьабакъда, халахете а, хIапа а тIехьа дукха водителаш нийслу уж декхараш кхоачашдара дукха сагота боанаш, хIамиг яккхара тIаккушон. Царел ва 05-80 САГ номер йолча автобуса шофер вор. Киселев. Къаьстта дукха пассажираш дIамоха укача шоаттдийнаьх шийна ма могга хIамилг яккха лаьрхIар цо. Лоацца аьлча укх шера 22-ча ноябре пачхьалкхен плани кхоачашъяра дукха сагота е воааш, пассажирашкара хьайду ахчаш кийса дехкаш вер вор. Киселев. Газета дешараьшта хетавагIу мишта вIаштIехьдоал цуна наладара хьийду ахча кийса дехка. Цу гIулакха йоккха опыт е вор. Киселева. Грознера город Орджоникидзе водача пхе сагагара хIаранегара шишше соми 48 кепигаш ахча хьа а эцаш, церех хIаранена дIаденнад 94 кепига мехьа билетаи. Цу пхе пассажира дизза билеташ дIа ца даларах шийна кийса деллад цо 7 соми 70 кепиги. ХIаьта Орджоникидзевски станице водача пхе пассажира дизза билеташ дIа ца даларах цунга кхаьчад кхы а кхо сом. ХIамилг яккхара тIера волча водителе цох а кхоачамбац. ХIаранегара шишше соми 48 кепигаш ахча а нийа билеташ вIа а из луш ши пассажир вут цо город Орджоникидзе кхаччалца. 4 соми 96 кепиги кийса дола. Лоацца аьлча цу цхьан рейсах цо шийна кийса делла пачхьалкхен ахча 15 соми 60 кепиги да. Кхетаде дезар водителе къоастакха гучадалийта дизза йиш ца хилар.

Цунца яхье аьлча сайна цу тайпара болх беш вар цу дийнахь Грозненски № 1 йолча пассажирски автопарка шофер Дасаев а. Цхьаккха сага билет дIа а из луш 11 пассажир воалаеш Чаьчен-Оьлара город Грозне воагIа из. Царгара хьанийца 3 сом шийна кийса долл цо. «Ахча хьанийца хилча билеташ дIа хIапа лац Iа?» аьнна даьча хеттара дукха сагота воацаш жоп делар цо: «Уж дIадала-м хьувргдар» аьнна кулг а тIеса.

Къаьстта чIоагIа оьттув болаш маршрут [illegible] ноябре № 2 йолча Грозненски автобусни парка № 74—16 ЧИЙ йолча автобуса шофера Салтагираева хьаьчар. Братскера, Горагорскера Грозненски хIамаш йохкача базар тIа билеташ дIа а из луш дукха пассажираш кхувзар цо. Цхьа хьавоагIаш Горагорскера 11 саг воалавир цо билеташ дIа ца луш. Из бахьан долаш цо шийна кийса деллар 11 сом. Билеташ кхоача а дешна масав со йоаш беллаза вала гIерт из. Цхьабакъда, дIатехачаь гучадаьлар кийса дизза билеташ цунга хилар. Из гучадаьча а бехказа вала гIерт вор. Салтагираев билеташ регистраци яь дац. Са боккъо из уж пассажирашта дIадала яхав. Из де хьа боккъо шие, билеташ дIа а ца луш, пассажирашкара хьайду пачхьалкхен ахча кийса дехка бокъо йий хьа, аьнна даьча хеттара ала хIама а доацаш вахар шофер.

Аз дзэр нигад яха уйлаш йолаш аз № 64-78 ДАВ йолча автобуса шофер. Рейдови бригада хьажийтанзар цо ше ниттта болх бу. Тха бригада шийна хоа из кхалангехьа пассажирех тIайх авлене йиза автобус тIехьжихийт цо. Цхьабакъда, ер гIулакх дIахайча из болх беш волча автобоахама кулгалхоша боагIаш бола бехк ца беш вутаргвоц из а.

«Сердало» газета рейдови бригада:

М. ЯЛЮШ,
КПСС Грозненски горкома инструктор.

Б. АЛБАКОВ,
Нохч-ГIалгIай автоуправлене тIахьожама - ревизионни служба воккхагIвола ревизор.

С. ФЕРЗАУЛИ,
Нохч-ГIалгIай автоуправлени тIахьожама - ревизионни отдела контролер.

Б. КОСТОЕВ,
[illegible]

ОБЩЕСТВЕННИ ХЬИСАПЕ

Шелковской района «Красный пахарь» колхоза члена шта дика вуш Завгишев Михаил. Ялх шу гаргга ха я из периодически изданеш наха юкъе дIайоаржаеш вола.

Журналашт ей газеташт ей кулг яздара кампани йолалелехье дукха хьалха дIаболабу Михаил ше ваэ юкъе бу болх. Цкъаза шоаш мелагIча журнала е газета язбелча бакъахьа ба ца хоаш хул цхьабола къахьегамхой. Цига новкъостала воагIа общественни распространитель.

Дезала юкъе болх беш, дешаш вар малаи хьож. Дешаш ала малагIча классе ва, комсомолец ва, пионер ва хьож. ТIаккха цунга хьежжа карна дуккхагIа пайдардола журнал е газета могаду.

Дукха ба колхозе яхь-бархI издание кулгаш хьалъбаIа. Къаьстта дуккхагIа ба уж Завгишев Михаила болх беча колхозе автогаража коллективе. Шарна юкъе ба В. Алферов, С. Балаев, Н. Исмаилов, Н. Усмалов, кхыбараш.

ДIаладьрхIача Завгишев Михаила дIадоаржаяь газеташ журналаша хIанзалкха 450 экземпляр да.

А. ДАМАДОВ,
хьехархо.

Тхоьга язду

ГIУЛАКХ ЦIЕНА КХОАЧАШДУ

Грозненски локомотивни депо бахьлоша чIоагIа лоархIаши сийдеши ва тепловоза машинист - механик Дудургов Султан. Машинисташта юкъе тьржача социалистически яхье массайза а хьалха латташ хьавоагIа из. Укха деношка вадавел сомгIа 1694 тонн мухь тIабола поезд дIайихар цо, кхача езача шийх ханнахьа дIа а кхачийтар. Цу рейсах цо кхоалр бIаьи килограммаш дизельни доагор. Цо депо болх беча ниттта шера массаза а ниттта цIена кхоачашду цо шийна тIадилаь гIулакх.

Ленински къахьегама вахте латтача Дудургов Султана доа деннад кхоавьча доагора чотох нийтта бова мухь тIабола поезд дIайигеа тIайща социалистически декхараш дизза кхоачашден. Хьинар кхо цIа деш къахьег цо укх [illegible].

Г. АНОХОВ.

Юртарча клубе

Шалъа района Мескер - Юртарча библиотеке сар-сарахьа дукха нах гулху. ХIарене шиш-шай гIулакх хул. Сакъердаме книжка харжа, шийна дуккхезаеннача произведенех дувца, дешарий конференце дакъа лаца, керда арадаьннача журналага хьажа, газета деша ух уж.

БарI эзар гаргга книжка да библиотеке. Царна юкъе дукха да В. И. Ленинах доле литература, цун сочиненеш дерригa тоаш да.

Дешара дешга боккхагIа хул беъча балхашдара къахьегамхой оьзам. Цудухьа цун произведенеш наха дуккхагIа хIайовзийтара чIоагIа терко ю укхаза. Бакъча пуьцача книжкай обзораш ю, конференцеш чахIйоах, беседаш ю. ХIанз «Дешг шийна вай бахча тешал дешарий конференци е кийчлуш е библиотека. Дуккхача наха дакъа лоац из кийчьяча.

Библиотека шиш антия я. Цуьна юкъе ба юртбоахама къахьегамхой, дешархой, юртарча интеллигенце вокхалаш, кхыбараш.

Айкха букаш лоаттабу библиотека заведующи Алхазурова юртарча школица: МоллагIа а мероприяти кийчъеш дикка новкъостал ду хьехархоша. ХIаьта Алхазурова ТIеус ше каст-каста хул школьни собранешка, кружкий оборашка. Шийгара шие новкъостал ду школана.

М. БЯЗИЕВА.

ТОЛАМАШКА ХЬЕЖЖА

Ерригсоюзни социалистически яхье хьалхара моттиг яккхара къовсам лоаттабеча «Грозэнерго» энергетикашта пятилетка дьалагIча шера доаха толамаш дика да. Цхьайтта бетта хIалхал сомгIа алкъяй бер итташ миллионаш киловатт-сахьат электроэнерги. Лаьнача толамий итогаш йихул тIехьагIа № 1 йолча электроцентрала коллективана хьожаьй СССР энергетикеи электрификацеи Министерства коллегие моттиг ахчан преми. ХIаьта «Грозэнерго» центральни ремонтни механически завода коллективана хьожаьй шоллагIа моттиг. Уж толамаш дIаха ухха вIаштIехьдаьннад къахьегам нийса вIаштIехьбаккхарех, теплоэнергетически оборудованех бизза пайда эцарехи. Социалистически яхье хьалхе латт смении мастер А. Ивапулин, слесарь А. Вейсугуров, слесарий бригада бригадир А. Цатуров, кхы дукха бараш а.

Х. СУРУДЖАНЦ,
«Грозэнерго» энергетик.

БЕРАШТА А БОККХИЙЧАРНА А

Укх тlеххьарча шерашка гlалгlай художественни литература дегlаяхаладеш доккха дакъа лоац къона поэт а, прозаик а, драматург а волча Чахкиев Саlида. Цхьабакъда тахан са безам ба духхьала гlалгlай берий литература дегlадоаладеча хьалдарзхочо лоацача лаькъах дувца.

Доккха а шийна тайнара лоархlаме а да из дакъа. Цу хьахьехьа ала доагlа, цийна эггара хьалхе эрсий меттала арадоалаш доле «Идиги, Мадиги, зlамига йиlиги» яха книжка хьалдархочо берашта арахийца хилар. Из дар 1963 шера. Дувцилга йоацаш, дукхалезаденна тlаййша из книжка советски халкъа кхуш йоагlача тlехьено. Йоккхача тиражаца Москве арахийца дале а, дукха ха аланехьа книжка тика тlара эца кораделlацар.

Цул тlехьагlа берашта лаьрхlа цхьаьнца а книжка яздир хьалдархочо. Из яр «Эннер» яха повесть.

Хlаьта из а йоккхача тиражаца эрсий меттала арахец 1966 шера «Берий литература» яхача московски издательства. Цо хьалдархочун гоазал дегlаенаьлга гучадаьккха да Iеш, хьахьекхар Чахкиев Саlид йоккхий эпически жанрах йола произведенеш яьзэ вlаштlехьа хьаргдолаш волга я. Хlаьта цо из бакъ а дар дукха ха хьалехьа.

Цхьабакъда хьалдархочо битабац берий литература лlахо дегlадоаладара боах. Из вайна гучадоаккх укх деношка Нохч-Гlалгlай книжни издательства берашта лаьрхlа, хоза кийчдаь (художник В. И. Глухов) арахийцача «Шайтlилга» яхача книжка. Ше из хетадаьча юкхьаншарча классашка дагlача берий кхетамга тьежжа из багахбуваньама хьансапе яздаь фаьлг ба. Цунга хьежжа из дlа а болалу

«Фаьлг, фаьлг, фура фаьлг.
Iоха йиlиг, Iоха кlаьнк,

Аз хlаьа шоана буцпгрба,
Вlалла хеза боана фаьлг»,

яхача дешашца.

Яздархочо ма аллерг, из ба а ба «вlалла хеза боаца фаьлг»: фаьлга хьисапе яздаьча шийна книжка юкъе яздархочо диллад вайна хаиара деша дагlача берашта юкъе лела гlулакхаш — пар дешар, самал, сакъердам. Цун «керттера турпал» пхелагlча класе деша вагlа кlаьнк Шарип ва. Коа юкъе, ара, хоза хаах хьежаш бlаьстан ди да. Дешара чудаькхача сиха шоай де деззаз а дань арадаьнна ловзаш лел бераш. Хlаьта «Шарип вагlа корта лаьна», цо селхан яьиххай кхоалагlа «цаl». Дешархоша массане а дьнад цунга:

«Хlане лел хьо селла во?
Кулгаш — Iаьржа,
Портфель — еха
Галстук деим хуя хьа бlехаъ.

Цар дуаначих эхь хийтта, тоаьала доаш дешад Шарипа. Цухуьа вагlа из тахан дешаш ара саденначул тlехьагlа а. Хlаьта а Шарипа доаш чакхдалаш. Шоллагlча дийнахь а тlехьавус из школе ваха. Из хул шийна наб кхийттача хана, ше Iовжалехь цо хьанйича цхьан шийна тетрада оагlон тlа «бай мо ши бlарг а болаш», «керт мо коа пепгаш а болаш», «бага йоаллаш зуоми а йолаш» шайтlиаса сурт дахарах. Шарип метта Iовижача, шайтlилго, тебаш ай а веле, встоал тlа а йьюхе, ала оал:

«Шарип тlехьа вита веза,
Цунга школе дайта беза».

Шарип школе ваха арваьнначул тlехьагlа а, шайтlилго цунна тlехьа дьнна шийна «сурме лекхъ, — лерте ухаш, ма гlо сиха, — йоах».

Шарипаца школе дlаккхьачанна шайтlилго ерриге класс а коргагlйоекх, переменах арадаьннача берашта массанена юкъе витаж тоес: пхьанега шоллагlчунна кlаз яот оттабайт, йиlигий хlажаргаш ухазайт, коре бlалг бохабайт. Юххера а хьехархочоа «гучадоал» из шайтlилга бехк хила безалга, хlаьта шийна портфель чу хьежача Шарипа кхетаку из ше тетрада оагlон тlа дилла доалга. Бепашка цо дlаьлча а укх на тешаш моттиг хул. Хlаьта Шарипа, «тебба тlа а вухий» шайтlилаг хьалийни. Бера эшха гlерташ цо мlараш етте а, цо из эттlадийя арахосс. Чloагlа сакъердаме да цул тlехьагlа бlарт тайначе бераша доала хала а.

Иштта да Чахкиев Саlида берашта лаьрхlа яздаь керда книжка. Хоза хеташ дешаргда из вай кхуш йоагlача тlехьено. Хlаьта цо цунна хьехар а дерзда цхьанахха а «шайтlа» кхпа юкъера бовг бохабаргбоацаш, цар тlабийоза шоашта хьалхашка латта дехкараш кхоачашдергдолаш.

Книжка лоархlам кхы а совбоал вай гlалгlай литература юкъе берашта аьнна яздаь книжкаш хlаьа а жlеаига хиларца.

МАЛЬСАГОВ Або.

ХААКЪА БАГАХБУВЦАМ

Хьамсара керавтостий! Тахан оаха дlайолаш «Халкъа багахбувцам» яха керда рубрика. Цунна хlая оаха кепадеттаргда халкъа багахбувцамнаш тайп-тайпара сакъердаме хlамаш. Язде тхога шоашта хеза халкъа кицаш, кlоанолгаш, сакъердаме дувцараш, иллеш. Тхо хьежаш да шун кехатанна.

СЕСАГА ПИТАМ

Хьалкъал доллашегlа маьхаш, питамагlа махае вийна, яьоесам бьнна зеенаб цхьан махьрен сесагех. Цул тlехьагlа, цхьан гlулакха а оаза ше цlевнагlаш, аьттах кlоаг боахххаш воалаш корабаьб сона ер, аьнна чхьаьре а баьхаш вена мар. Кхы цунна дуньена хlама а ца оалаш могаьд, делкъийна хьо чувеча из кхорзергба шона, аьннад сесаго. Хlаьта из араваьча, чхьаьре кийч а баь, эх биьнаб, вом эх тlоаргаца чу дlапочхьабаьб. Цlеенана маро чхьаьре мича бакеб хаьттача, — фу чхьаьре буец lеl аьнна вохк цецъяьнна хьайзад.

— Айа, из бена чхьаьре мичай? аьнна мар шийна тlенийена, цlагlара ара а ийнна, аьттах кlоаг боангаш воалаш сона кораб ь чхьаьре хьабе [illegible] со укхи, ва нах, аьнн, цlе цlогlа дотташ, оарц даьккхад сесаго. Цlеточа чубаьзкача наьна, баьннача гулавеннаш моттиш, цо вийнаве. Цул тlехьагlа цунна чудесса шийтlаш даккадо доаа аьнна хlама хоаш вена сег а хоа-

ваа. Шин-кхаь дийнахь ше бокъонца чхьаьре бенa лимвнга дуцараx хlама а ца хиъна, ше цар гулавеннанга лаьрхlадга а хайна, мар тийнна. Хlаьта воизад, мунаш хьо а даьста, мугъавакхкаа.

Дийна вах ше-шоай цlогlа дlаберза болабеннача хана, тlоргаца чуре хьа а баьккхе сесаго шийга бисе эх чхьаьре дlаоекхача — «Чхьаьре! Чхьаьре!» — аьннад хьонагчунга. Из юхе а тулавеннаш моттиш, ца дувцачуна ва а цо дугlаш, мул тахан вогаш а дийнха Iоалле юдабийрзача нахе сесага мар.

Сесаго хьайлоегlа чхьаьре дlамассава хьокх «Чхьаьре Чхьаьре!» аьнна цlогlа тохаш хиннад маро, из гулбеннача нахега а гойта гlерташ. Хlаьта вохкер, из кхы а чloагlагlа тулавенна моттиш, чloагlагlа вохкаш веннав.

Геттара хаьча эттеча хана, хlамачуп тlехьагlа цlенхе а ше гоазагlа ва аьнна оргдоацаш дош а даьккха, нахега дlахецийта хилаа сесаго шийна мар.

НОВКЪОСТ ХАРЖАР

Доттага вена арацаьна хилийн цхьа сег. Водий-водий цьхан сага тlеккхьача цо, фуд — моаьд аьнна вlамин хаьттаьннаш дlачуьа тlехьагlа муьтта новкъост лаьа араваьннар со, аьнна дlайдийхад укхо шийна гlулакх.

— «Айа, со хила могаций хьо новкъостlа» вокко аьнча — «Херх ва хьо, а фаттан ва хьоlа — хаьттад новкъост лаьа араваьннача.

Вокко — фаттан ва сон, аьннад.

— А-а, хьо сона доттагlа хургвоацаш, аьнна дlаваа а шийна новкъост ваьр.

Водий-водий цхьаьнхханна тlакхаьчад. Дахар - денар дийца аьнча цо а — «Со хила могаций хьо новкъост аьннад.

Тlаккха а, «Херх ва хьо, а фаттан ва хьо» — аьнна укхо хаьттача, — «Херх ва сон, — аьннад вокхо.

— «Хlа-хlа, хьо могаргва са доттагlа хила», аьннад новкъост лаьа араваьннача. Херх шиннена цхьана а хьнах, хlаьта цо фос шинна оагlорахь цьатарро а вхус, тlаккха фаттано цхьан оагlораьа маре хьнзац.

Дlаязъяьр МАЛЬСАГОВ Або.

Къахьегамах дола кицаш

Уст гlайла ца хиача ай хьалха хургбац.
Хьалха гlеттачун етт шола бехкаб.
Хьалха гlеттачоа маьлхо а новкъостал ду.
— Iа дер кулачул, Iа дуар хилда сона.

ШОАТТДЕН ОАГlУВ

ЧЕЛЯБИНСКИ ОБЛАСТЬ. 1969 шера январе Магнитогорске болх бе йолаяллийтача кога гlирсий фабрика проектни яз шера 5 миллион соагlа лаа кога гlирс ба. Хlана укхаза арахеш хаьлхаьха а берий а кога гlирса 20 соагlа модель.

Кердача шера керда моделаш арахеца кийчлуш я фабрика коллектив.

СУРТА ТlА: (аьрдехьаре аьттехьа): 1970 шера арахецаргболча кога гlирса образецашка хьожаш боахк фабрика йоккхагlйоаза модельер Т. В. Быстрова, отдельщик Ф. Е. Дзева, экспериментальни цеха начальник А. Н. Белан.

В. КАПИНИНИЦЕРА сурт.
ТАСС фотохроника.

КЕРДА СТИХАШ

ХАМХОЕВ Ахьмад.

МОРХАШЦАРА КЪАМАЬЛ

Шо мачара гlойтай моркаш!
Шун маь маьтта бьзаргба!
Махо [illegible]
Мачаь хьола гlертаж а!
Цхьаьаз хул ше [illegible],
Лаьтта хьача гlертаж мо,
Тlоахко шойна дlа-хьо [illegible],
Оарцо [illegible] мо.
Дуаца сона, [illegible] дайнар,
Моча хьийза йоагlаш а!
Моглза дей-тоаш маьлха [illegible],
Фу хьаанна до йоахаш а!

— Йоагlаш а тхо гlан-бизара,
Лаьтта бернат [illegible],
[illegible] фордаш долча [illegible]
Iалама декар [illegible].
Дуниа [illegible] дайтад [illegible],
Тха [illegible] шера, бlаьха ба,
Массанаьхь хьача [illegible],
Хьаде [illegible] маьтта ба.
[illegible] [illegible],
Лаьтта [illegible], кхоабаш я.
Сагамаца да тха [illegible],
Бокьда лаьттаг! [illegible] я.

ПЛИЕВ Мохьмад-Салех.

Хьахкийта муз шийна мо тo,
Миха даьш мукъана за.
Ягийта цlераш кхурчашкада,
Адамашна Iуша дош.

Йоабаш лаьттар гlама цlераш,
Нохчой — бераш [illegible]
Миха дозе дийза ду!
Миха оза [illegible] цlе!

ТАХАНИ КХОАНЕИ ХУРГДА

29 НОЯБРЬ

В. И. Ленина цlерагlара культура Дворец. 12.00. Йоккхача зале хургволча тlемалочуя клуба занятиш. Тематически дакъа, концерт, музыка, «Ильича хьамсара оаз» яха фонотека. 18.00. Лекционни зале СССР-а шахматни чемпионат. 18.00. Йоккхача зале дунен халкъашта юкъера дневник. Тематически кинофильмаш хьокхаргда.

Химикий культура Цlа. 18.00. «В. И. Ленина дай-мехка» яха документальни кинофильм.

«Красный молот» завода культура Цlа. 15.00. «Хьалхара доа» яхача О. Кожуховай книжках дешара конференция. 17.00. «Ильича доттагlа Мида» яха киволекторий.

Пролетбаьц цlерагlара культура Цlа. 19.00. «Книжки витрина хьалхашка» яха беседа. Хетаяьй Ф. Энгельса 149 шу дизара. 20.00. Кагирхой салоlа сайре.

15-ча участка клуб. 16.00. Дунен халкъайта юкъерча хьалах лекци.

КИМ цlерагlара клуб. 20.00. Кагирхой салоlа сайре.

А. М. Горьке цlерагlара клуб. 12.00. «Сийг» яхача клуба занятиш. «Хьамсара дай-мехка гlодда путешестви» яха берий утренник.

Хлебокомбината клуб. 18.00. «Ленина васкетошта тешаме» да яха дешара конференци.

Н. К. Крупская цlерагlара культура Дворец. 18.00. Дешара зале «Сийлахь - воккха гражданин» яха устни журнал.

20-ча участка клуб. 17.00. «Социалистически законностех» яха лекци. Документальни кинофильмаш хьокхаргда.

30 НОЯБРЬ

В. И. Ленина цlерагlара культура Дворец. 9 а 11 а сахьат даьлча боах беш да «Пионер» яха кинотеатр. Художественни кинофильмаш хьокхаргда. 10.30. Кинозале «Комсомол — революце шерашка» яха берашта лаьрхlа беседа. 16.00. Лекционни зале СССР-а шахматни чемпионат. 17.00. Йоккхача зале «Атеист» яхача клуба занятиш. Тематически дакъа, атеистически литература обзор. «Атеист» яхача агиткоппектива спектакль.

Химикий культура Цlа. 10.00. Выходной денара клуб. «Ильича дукхадийза повзараш». 11.00. «Са Дай-мохк» яхача цикла тlара кинофестиваль.

«Красный молот» завода культура Цlа. 11.00. «Космос кхоачеш бола къонгаш» яха устни журнал. 12.00. «Эггара хьалхарбараш» яха фильм. 17.00. «Миниатюрай» театр хургда выступленеш еш.

Пролетбата цlерагlара культура Цlа. 11 а 13 а сахьат даьлча берашта лаьрхlа эстрадни концерт. 17.00. «Сийлахь - воккхеи гаргеи» яха кинофестиваль. «Верность мехкан» яха кинофильм. 20.00. Кагирхой салоlа сайре.

КИМ цlерагlара клуб. 13.00. «Н. К. Крупская В. И. Ленинах» яха киноутренник.

А. М. Горьке цlерагlара клуб. 17.00. «Унахlело» яхача университета занятиш. Документальни кинофильмаш хьокхаргда.

Хлебокомбината клуб. 15.00 «Юбилейни шераро спартакиада» яхача темах документальни фильмаш хьокхаргда.

Н. К. Крупская цlерагlара культура Дворец. 10.00. Йоккхача зале машинанъкъа Грозненски отделене художественни самодеятельноста коллектива хьажар.

20-ча участка клуб. 14.00. «Ленин — дунен революци дегlаьрах» яха беседа.

СССР XI ШАХМАТНИ КОМАНДНИ ЧЕМПИОНАТ

КЪОВСАМАШ КХОХКАДЕННАД

СССР-а шахматни чемпионата алхлагlа тур чаккхъьяннай. Центральни матч Украина — Ленинград. Терко тlаоэш дар хьаахерча доска тlа хинна ловзар. Лайнараш М. Тайманов Штейна бер. М. Тайманов айнар.

Цу тайпара сакъердаме чакхдаьлар ленинградски гроссмейстера С. Фурмана мастераца Ю. Сахаровцеи В. Жидкова (Украина) Н. Радашковичцеи хинна ловзараш а. Хьалхара парти цхьаьнцха а кег ца воалаш чакхъьялар. Хlаьта украинца В. Жидкова ленинградец И. Радашкович эшавир.

Цхьабакъда, Украинаи Ленинградеи кагийча нахе юкъера къовсамаш кхача тайпара дар. Украинаш хийттачул эсалагlа ловз. Вlаштта шоалагlа эр дешарзошта юкъе СССР-а чемпион вола спорта мастер А. Белявский.

Цу тура кхыйола матчаш укх тайпара хилар. Ловзаь йистелааза яха парти а йолаш цхьатарра счет (3:3) яр Азербайджанеи Казахстанеи шахматистий. Грузински шахматистош кот а болаш чакхъьялар [illegible] сцешица цар хинна матч. Латвийски команда тlехьайитай москвичашa. Счет 4,5:1,1.

Тlеххьара кхо тур (4—6) чакхъьяначул тlехьагlа лайза йистелааза 40 соагlа парти йисар. Дикa йистеяьар ленинградцашта цу тайпара кхаагlйола партеш.

Белггала эсалагlа лайзар украински шахматисташ. Вlаштта кхоаза кlшар уж: счет 4,5:7,5 йолаш латтийцашен цхьатарра 3,5:6,5) счет йолаш московски а ленинградски а шахматистамен эшабир.

Дика йистеяьар ловзаьза йиса партеш москвичашта а.

Шийтта сахьата соагlа ловзай.ю шоай парти гроссмейстера В. Антошинеи (РСФСР) мастера Б. Каталимовеи (Казахстан). Бlа соагlа хоа хьчул тlехьагlа а йистеяланзар из парти. Цаl-ах очо яьккхар грозненца В. Бачотгива шийна командана. Хьалагlа оаль хоаш ма бара В. Евсеева (Казахстан) цул хинна ловзар йистедалаза йисадаа. Из пхоти тlеххина чекх а яьнха котало яьккхар цо.

Хlанз турнирни таблице керте латт Ленинграда команда. 72 партех 47 очко а цуа. Шоллагlа моттиге московски кхоалагlан грузински командаш я.

Сахьан салоlаш хилар чемпионате дакъа лоацараш. Тахан ворхlлагlа тур дlайоладургья.

А. ПОГОРЕЛОВ,
республиканский категорий судья, пхьай судаха.

Социализма мехкашка

ВЕНГРИ

Будапешта хьайийлай советски книжкай выставка. Цига юкъе оттадай политически, художественни, кхыча литература бlаьш томаш. Цигга хьоттаь латт Венгре кепатаха арайъха советски авторий произведенеш.

Хlанз Венгерски Халкъа Республике дlайолаеннача советски книжка декада денoшка кхы а цу тайпара дукха выставкаш оттаяргья.

ДРВ

Вьетнама Демократически Республика къахьегача хампо чloагlа уйла тlайокийт мехка халкъа боекам кхлеттабарен дегlабоалабарен лоархlамерча эзалах цаl йолча ирригаце плаж кхочшъяра.

100 эзар соегlа дийнахь къахийтад Виньлинь яхача районе баьача нахa чуйийттача американски бомбаш ерриган а йохаь дlаьаза юнна ирригационни объекташ юхаметтаоттаяра. Хlанз укхаза болх бе дlабоалуш ба пьттан 5 эзар гектар хица Iалашъергйолаш бола 7 боккха ирригационни гlирси хий уха 40 канали. Хатинь яхача провинца дамба, водохранилищаш хьалъеча, каналаш доахача кlара дешна болх бош хул 20 эзар соагlа ахархо. Къаьстта шийна тайпарча планагlа ду ирригационни белхаш, хlаьта из кхоачашъяро йиш хуийтаргъа укх гаргарча шерашка йокъали Iаьржа уха хиш соцаде. Виньлине а, Хатине а санна хьнвара ду бахкаш ерригача Вьетнама Демократически Республике а.

(ТАСС).

Хьажал! Хьажал!
И. ПЛИЕВА фотоэтюд.

ХАОТТАМ

Тахан республике гlоанен Грозненa хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, делкъьалц шхьацайолча моттигаша дохх а доаллаш, доставаш хувцаш, гlийло, гlаьххьача боарамга кхоачаш мух а хьекхаш ва хила а фагара температура республика гlоаде 7—12, Грозне 9—11 градус йlовхал йолаш хила а тарлу. Дlахорча шина дени шин буса хlаэиг-дукха, морхаш а йолаш, малхбузехьера гlийло, гlаьххьача боарамга кхоачаш мух а хьекхаш ва хила а фагара температура бийсанна 4 градус йlовхалгара 1 градус шелалга кхоачаш деношка 8—13 градус йlовхал йолаш хила а тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

Ладувгlа, хьажа

29 ноябрь
РАДИО

6.30 — «Юрта Iуйре» (нохчий меттала). 6.45 — Ашараш. 6.55 — Хоамаш. 7.00 — Москва. 7.20 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.30 — Передачай программа. 7.35 — Ашараш. 7.40 — Москва. 8.15 — «Сердало» газета обзор. 8.25 — Ашараш. 8.30 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 8.35 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 8.40 — Керда хоамаш (гlалгlай меттала) 8.50 — Москва. 15.15 — Литературни передача. Фотиева, «Ленина вахарцера» (гlалгlай меттала). 15.30 — «Новкъост» лакхерча классашка деша багlараша (эрсий меттала). 15.55 — Ашараш. 16.00 — «Кавказа Iуйре» яха радиожурнал. 17.00 — Концерт. 17.20 — «Къонал» (эрсий меттала). 18.00 — «Вай индустриальни мохк» (нохчий меттала). 18.15 — Хержархой фольклор. Депутата хьакъехьа доле дувцар (нохчий меттала). 18.30 — Иллейн халкъара эшарийн концерт. 19.00 — Москва.

ТЕЛЕВИДЕНИ

14.55 — Передачай программа. 15.00 — Шоана, кхаьнаш (нохчий меттала). 15.30 — Къахьегама Iаамин организаци — юрта бахаха (нохчий меттала). 15.40 — Дешархошта «Иммунитет» яха фильм (нохчий меттала доьхкх). 16.10 — Ленина хьакъехьа доле дош. Нохч-Гlалгlай поэтий стихаш. 16.30 — Дешархошта. «Всемирное тяготение» яха фильм. 16.40 — «Старт» телевизионни спортивни журнал. 17.30 — Кинолюбителий клуб. «Конек йола повесть». 18.00 — Дунен халкъашта юкъера обозрени. 18.15 — Киножурнал. 18.25 — Гешев, Тропинин. «Маленький ахар малая» Лермонтова цlерагlа долча театра спектакль (гlалгlай меттала доьхкх). 20.00 — Передачай программа. 20.45 — «КВН-69».

30 ноябрь
РАДИО

7.10 — «Грозненский рабочий» газета обзор. 7.20 — Хоамаш. 7.30 — Передачай программа музыкальни антракти 7.40 — Москва. 8.15 — «Ленинан некъ» газета обзор. 8.25 — Шоена дукхезача эшарий концерт. 9.00 — Москва. 15.15 — Передачай программа. 15.20 — «Салоlа минуташ» яха радиокомпозици. (нохчий меттала). 15.40 — Ашараш. 16.00 — Москва. 16.30 — Литературни Нохч-Гlалгlайче» яха радиовыпуск. (эрсий меттала). 17.00 — Концерт. 17.30 — «Вай индустриальни мохк». (гlалгlай меттала). 17.45 — Музыка. 18.00 — «Къонал» (гlалгlай меттала). 18.30 — «Шун музыкальни заявкаш кхоачешъо оаха, новкъостий» (нохчий меттала). 19.00 — Москва.

ТЕЛЕВИДЕНИ

15.00 — Передачай программа. 15.05 — Интернациональни доттагlала клуб. 15.25 — Ленина орден лелар. Механизатор В. Демидов (нохчий меттала). 15.35 — «Кема командир» Кагирхошта лаьрхlа художественни фильм. 17.10 — «Ловзаш Iуйре» яхача альманаха оагlонаш тlара. (гlалгlай меттала). 17.30 — Берашта. Пионерий дворецерча ленински цlагlара репортаж. (нохчий меттала). 18.40 — «Иду с тралом» яха полярни фильм. 18.56 — «Цlе парусаш». Лакхехьарча классий дешархошта йола передача. 19.15—«Нарт» яха документальни фильм. 19.40 — «Аккорд» яха музыкальни передача. 20.40 — Передачай программа. 20.45 — «24—25 юха дагlалац» яха художественни фильм.

Хlама ха ловрашта

ШУАРА ВlАЙМАЦИА ВИНА СЕДКЪА

Цельсе 150 миллион градус! Иштта йовха температура цlаккха яйнаш астрономашта. Рентгеновски зlанарий диапазоне болх беча телескопаца иштта йоа температура хоениад Лейчестерски университета (Англи) астрофизикашта Скорпиони Боръэи якеча созвездена юкъерча седкъа тlа.

ЧОАГlДАЬ ДАКЧА

Нагахьа санна геттара пайхача даьланеца дехчанна пластмасса чу а яьйта, цул тlехьагlа цунна радиоактивни веществоца чloагlа облучени йича, из геттара дика хул. Английски цхьан фирма кийчйир пьоккхах яь тайп-тайпара хlамаш, пластмасса чу а яьйта, атомни энерге Британски комиссе цхьан установка облученн йир церна. Цул тlехьагlа цецвоаккхаш чloагlа хилар уж хlамаш. Кхаь бетта ххадденза хlамаш коттача машина чу, цул тlехьагlа щапочной средствош тахача хи чу, тlаккха кlадъкъалкхача хи чу йоахкайнр уж, из деррига дика дlайхача кица йоккхайр. Цу деррига цхьаккха а сихха динзар церна.

ХЬОАСА — ХАМЕЛЕОН

Сийна купальник тlаеоха йоl форда чу йоаа. Купальник хи чу розовой хул, тlаккха — lакагlа, цlе. Маьлхе йоккхаш луш-луш хаайлу из, тlаккха юха а сийна бос хьакул. Дукха ха йоацаш Японе Пачхаьалкхен текстильни институте хьебаьб тlоададерга хьажка бос хувцалуш бола полимерии хьоаса.

БЕЛА МЕТТАЛА ЦlИЙОАГУ

Цlийоаргa чура тlоадал хьаттана тохаш вона сег, ханна цlи йоацашеьха а, Хlане? Иштта де деза йоах американски компанех цхьана оттаьча инструкце тlа. Газопровод йоаллача лаьттана цlийоарга чура чей тlахийцача атта хоаргда турбех газ араоле моттиг мичча я.

НАЬКЪА ТlАРА ЙРАШ САННА [illegible] СИГАЛА

Сигала лела транспорт геттара дукха хьажай укх тlехьарча шерашка. Хlанз сигале а лелаьа дeза аьтта некъашца лелагдаш доле лоралара гlулакхаш, транспорт сиха лелара доазув оттаде деза. Статистика хьашкхад кхо эзар метрал лоахьа массанехьа а кlарана хилар. Хlана хьача укхаза хул дукхагlа дlаьюъера авиационни катастрофаш. Дlадахача шера даха США оттадаьд лакхарча ашкаленцаш сигала 460 километрий сигагlа ваха йиш болаш. Самолет иштта сиха маре ца йода хьача метта могаргда дулаа йоагlа самолет за а цуьнга дlа ца хьекаш вала я.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Ленина улица, 11 (3-гlа этаж). Телефонаш: редактора—2-44-90; редактора зам.—3-30-11; бехктокхаца секретара—3-34-38; партийни вахарех, культурах, промышленностех отделий—3-42-30; Юрта бахамех письмой отделий—3-42-28.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора—2-44-90; зам. редактора—3-30-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни, культуры, промышленности — 3-42-30; отделов сельского хозяйства и писем — 3-42-28.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революце проспект, 7/84.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84.

СФ05238. Заказ № 5220.